

FORSKER FORUM

NR. 147 SEPTEMBER 2001

Skidt finanslov

Regeringens udspil til finanslov uden konkrete løfter til forskningen. Det ligner en bet til Birte Weiss, mens undervisningsminister Vestagers område holder status quo

Nul konkrete løfter til forskningen.

Regeringen taler for, at Danmark skal være "helt i front i et holdbart videnssamfund". I praksis er regeringen dog karrig med at sætte penge af til den del af området, som handler om forskning.

I sidste års finanslov blev (universiteternes) forskning ramt af nedskæringer, som slår hårdt igennem fra 2001 og frem. Forskningsminister Birte Weiss (S) satte sine forventninger til en '*genfor-handlingsklausul*'. Men hun har foreløbig ikke overbevist sine ministerkolleger om, at det nu er hendes tur til at få penge - modsat "konkurrenten" i Undervisningsministeriet, Margrethe Vestager (R) som får en mere anonym - *dvs. ikke-negativ* - finanslov.

Forskningsminister Weiss må nu sætte sin lid til, at Forskningskommissionens betænkning (som kommer medio september) støtter hende ved at anbefale, at politikerne satser trecifrede millionbeløb på forskningen her-og-nu.

Konkurrence med "de svageste i samfundet"

Regeringens udspil til finanslov afsætter en pulje på en mia. kr. til nye initiativer. Milliarder skal bruges til en blandet landhandel af forskning, IT, erhvervs-politik, dk.21 og uddannelse, samt til de svageste i samfundet. "Investeringer i videnssamfundet" er så-

ledes ikke bare forskning, men også erhvervs-politik og socialpolitik.

Det ligner 200-400 mio. kroner til forskning, når pengene fordeles mellem de forskellige formål. Især den aktuelle debat om manglen på IT-kompetence er formentlig en sag, som har høj prioritet i regeringen, mens "de svageste i samfundet" også er åbent for dagsaktuelle sager, fx 2. generations-indvandrere.

Det er således en særdeles vanskelig magtkamp, som Birte Weiss står over for.

Universitetsforskningens bevillinger falder markant i de kommende år. Men værst står det til for forskningsrådene, som har klaget over et aktuelt 'underskud' på 500-700 mio. kroner. De har ikke fået nogle løfter, og den lave prioritering er en kilde til stærk bekymring formanden for forskningsrådene:

"Jeg er da glad for, at forskningen er nævnt blandt indsatsområderne. Men jeg er bekymret for den hårde konkurrence - prioritering - som forskningsområdet skal ud i med andre områder. Det er svært at se, hvordan der kan komme mange penge til forskning ud af den forhandling ...", lyder Jørgen Søndergaards kommentar.

jo

Læs side 3: Finansloven går igen

Rollemodellen duer ikke 5
Kvindelige professorer tiltrækker ikke flere studier

Naturvidenskabs krise 6
De bærer selv en del af skylden, siger kritiker. Vi gør, hvad der kan gøres, svarer dekan. DUEL

Tema:
Ekstern universitetsledelse? 8-17

Ikke udtryk for mistillid, men ...
Universitetsbestyrelser med eksternt flertal og udpegede ledere, lød sommerens forslag fra Socialdemokratiet. Hvad er de ude på? S-ordfører Baadsgaard svarer i tæt-på-INTERVIEW

Ikke kommandere folk rundt 10
Man vil opfinde skyggeorganer, hvis der sættes en stærk men ukyndig ledelse ind, spør erfarede universitetsmand

Sårbare ansatte 12
Forskere går ind i systemet i forventning om, at deres specialisering er efterspurgt. Men hvor skal de gå hen, hvis en ekstern - sagligt mindre kyndig - ledelse underkender en forskers område eller indsats?

Passe sin egen bananbutik 14
Forskerne falder ind i uønskede roller, hvis der tages beslutninger hen over hovedet på én og hvis forskersamfundet ikke har reel indflydelse

Mistillid? Mistænkeliggørelse? 16
Hvad har politikerne gang i og hvorfor reagerer forskersamfundet så passivt, lyder spørgsmålet til universitetslærere. STEMNINGSRAPPORT

Jyske motorveje og universiteter 19
Da den fhv. universitetslærer mødte realpolitikken på årets Sorø-møde. UNIVERS

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Jens Heide, IDA
Ledende biokemiker
Anders Johnsen, DM III
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 18. september 2001

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Datagraf

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af lektor **LEIF SØNDERGAARD**,
fmd. for DM's universitetslærere

Forskningskommissionen

Der er al mulig grund til at være opmærksom medio september, for da offentliggør Forskningskommissionen formentlig sin betænkning, som skal vurdere universitetsloven, sektorforskningsloven, lov om forskningsrådgivning (herunder forskningsrådene) samt loven om Danmarks Grundforskningsfond.

Vi imødeser betænkningen med nogen bekymring, idet det seneste halvår har budt på et par markante forslag til rabiate ændringer af strukturen og ikke mindst af ledelsen på universiteterne. Der tænkes selvfølgelig på Dansk Industris & CO-metals samt Socialdemokratiets udspil fra forsommeren. Disse udspil er politisk markante - og præ-senteret af tunge interessenter - i en sådan grad, at det vil overraske, hvis Forskningskommissionen præsenterer noget, som ikke ligner.

Det bekymrer, især da det udtrykkeligt hører til Kommissionens opgaver at komme med forslag til "en styrkelse af forskningsledelsen".

Dels har Kommissionen sagt, at der skulle foregå en åben debat. Man har i åbenhedens navn holdt en - mildt sagt *planløs* - konference i foråret, hvor der blev lovet, at der ville blive afholdt en opfølgende konference, men den løb man siden fra.

Og dels har den hidtidige debat om universiteterne været baseret på myter eller misinformationer (jf. mange af de bekymringer som luftes i **dette nummers tema s. 8-17**). Der er ikke givet *konkrete eksempler* på

- hvilke problemer der har været som en ansat ledelse kunne forebygge
- hvor universitetsledelsen ikke er i stand til at tage beslutninger
- i hvilke tilfælde et universitet har forsinket et forskningsresultats anvendelse i industrien el.lign.

Med den debatbaggrund kan vi frygte, at kommissionen vil komme med kortsigtede politiske eller økonomiske mål, hvis konsekvenser kan blive en stækkelse af universiteternes forskningsfrihed og selvstændige grundforskning. Man kan også frygte, at virkeliggørelsen af de politiske signaler om ekstern ledelse på universiteterne og krav om direkte samfundsrelevans af universitetsforskningen vil virke lammende på muligheden for at universiteterne kan stå for de forskningsmæssige para-

digmeskifte eller revolutioner, som erfaringsmæssigt er det, der virkelig bringer skub i samfundsudviklingen. Og som er den allervigtigste rolle for universiteterne.

Universiteternes aktiviteter er meget følsomme over for indgreb; selv mindre strukturelle / økonomiske indgreb kan på sigt dramatisk ændre universiteternes rolle i samfundet og for eksempel ødelægge mulighederne for vigtig forskning. Når først et felt er lukket ned, kan det vise sig uigenkaldeligt.

Ovenstående skal ikke opfattes som en appel om at få lov til at være i fred, men et kraftigt ønske om at politikerne tænker sig grundigt om, samt et fromt ønske om, at man lader sig rådgive af folk med dyb indsigt i universitetsforskning samt at man faktisk tager en seriøs debat herom.

Samtidig skal kommissionen også komme med forslag på andre vigtige områder, bl.a. til skabelse af **ensartede vilkår for universiteterne og sektorforskningen**, hedder det. Også her må der advares mod, at kommissionen falder for management-smarte strukturløsninger. Sektorforskningsinstitutioner har pr. definition en anden funktion end universiteterne, og det er farligt, hvis der kommer forslag om samordning / ensliggørelse af universiteter og sektorforskning. De har forskellige roller, og det er vigtigt, at tingene ikke blandes, for så kan omkostningen blive, at universiteternes grundforskning får en lavere prioritering og at ministerierne får større indflydelse over universiteterne! Omvendt kan det således anbefales, at Forskningskommissionen bruger kræfter på at klargøre sektorforskningens politiske rolle og funktion, så sektoren - og dens ansatte - får en klarere ramme (kompetence) at arbejde indenfor.

Endelig skal kommissionen også komme med forslag på **forskningsrådenes** område. Her lurer den samme fare for tilmudring, hvis kommissionen præsenterer tekniske strukturforslag, fx om, at alle forskningsrådene skal lægges sammen i én pulje el.lign. Denne centralisering vil styrke den politiske indflydelse og svække fagligheden.

Det er forskningen og den faglige kvalitet ikke tjent med, så lad os bede til, at kommissionen ikke falder for de hurtige og 'politisk korrekte' løsninger.

Finanslov går igen...

Regeringens udspil for 2002 lægger op til en gentagelse af 2001-forløbet med usikre muligheder for forskningen. Men oppositionen lover flere penge

- Christiansborg d. 28. August

"Jeg er overrasket over, at regeringen ikke prioriterer forskningen højere. Birte Weiss har i et år talt om sin 'genforhandlingsklausul' og sin forventning om en milliard-forhøjelse. Nu er det samme juleleg som sidste års finanslov: Regeringen skraber bunden, og vi skal igennem et lige så mærkeligt og uforudsigeligt forhandlingsforløb".

Sådan lyder Venstres forskningspolitiske ordfører **Hanne Severinsens** kommentar til regeringens finanslovsudspil.

I sidste års finanslov lagde regeringen ud med en forhandlingspulje på 1.000 mio. til fordeling mellem forskellige indsatsområder. Og det samme gør man nu: Der lægges op til åben konkurrence mellem forskning, IT og samfundets svageste m.m. - dvs. at der kan forventes en relativ bevillingsandel på 200-400 mio. kroner til forskningen.

Oppositionen - Venstre og Konservative - markerede straks derefter, at man gerne forhøjer til 800 mio., fordelt på 400 mio. til "frie basismidler" til universiteternes forskning og til rådssystemet og så 400 mio. til anden forskning og IT.

Oveni vil oppositionen tilmed afsætte penge til at give skattelettelser (*fritagelse?*) til erhvervslivets forskning, iht. et forslag fra Dansk Industri.

Med det offensive udspil lægger de borgerlige op til, at forskning kan blive et mindre "valgteama" inden for de næste måneder.

Weiss pressede på

Birte Weiss har blot kunnet se til, mens forskningsbevillingerne er faldet i de seneste år. Og så sent som i juli krævede hun seriøse politiske forhandlinger om problemet.

"Med sidste års politiske aftale for forskningen, gav Folketingets partier hinanden håndslag på at styrke den offentlige forskning. Første skridt var finansloven for 2001. Alle analyser viser imidlertid, at der i de kommende år opstår et stort hul i kassen - ikke mindst i forskningsrådene. Der er brug for nye forhandlinger i efteråret - både af hensyn til den generelle samfundsudvikling og erhvervslivets internationale konkurrenceevne", sagde Weiss, som dog foreløbig har talt for døve øren i regeringen.

Nul løfter til rådssystemet

Det mest påfaldende ved forskningens finanslov er måske, at forskningsrådene ikke har fået løfter. Danmarks Forskningsråd v. formanden Søren Isaksen, har

i det seneste halvandet år advaret mod den voldsomme udhuling som følge store forskningsbevillinger (programmer), som udløber og ikke fornyes. Det betyder, at der mangler 600-750 mio. Men regeringen har sat nul kroner af til det formål.

Formanden for Forskningsforum - fællesorgan for forskningsrådene - er stærkt bekymret over den lave prioritering:

"Jeg er da glad for, at forskningen er nævnt blandt indsatsområderne. Men jeg er bekymret for den hårde konkurrence - prioritering - som forskningsområdet skal ud i med andre områder. I 2001 var forskningen udsat for et bevillingsfald, og det bliver endnu mere alvorligt i 2002, hvis der ikke sættes kraftige initiativer ind", siger **Jørgen Søndergaard**.

Forskningsområdet mangler nogle interessegrupper, som presser på, siger han og understreger vigtigheden af, at folketingets medlemmer forstår forskning som en langsigtet investering.

Genforhandlingsklausul og forskningsaftale

Regeringens udspil indeholdt ingen nyheder ud over milliardpuljen. Undervisningsminister Vestager (R) fik allerede uddannelsessiden på det tørre med en flerårsaftale sidste år, mens Birte Weiss dengang blot fik en "genforhandlingsklausul" for 2002.

Det er således ingen overraskelse, at forskningsbevillingen til universiteterne vil falde med 50 mio. fra 2001-2002, mens uddannelsesbevillingerne (herunder taksameterindtægter) forventes at stige med 100 mio. kr.

Men det er nok en overraskelse, at der slet ingen konkrete løfter er om nye penge til Birte Weiss. Det var en forventning i forlængelse af 2001-forskningsaftalen, som ikke indeholdt afsnit om penge. Og nu lægger regeringen blot op til en forhandling i folketinget om følgende områder:

- Større tværgående forskergrupper, bl.a. inden for miljø, velfærds- sundhed og fødevarer samt IT.

- Stabile rammer for forskningsråd og basisforskning på universiteterne, herunder indlejring af forskningsprogrammer.

- Forskning i nanoteknologi.

Mens nogle politikere sidste år udtalte, at indtægter ved salg af mobilfrekvenser (i september) ville kunne overføres til forskningen, så anser regeringen nu disse indtægter for meget usikre og de er derfor slet ikke inddraget.

jø

Rang		Virksomhed										Uddannelse									
Rang		Virksomhed		Uddannelse		Virksomhed		Uddannelse		Virksomhed		Uddannelse		Virksomhed		Uddannelse		Virksomhed		Uddannelse	
1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1	1	Novo Nordisk	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	Novo Nordisk	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	Novo Nordisk	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	Novo Nordisk	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	Novo Nordisk	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	Novo Nordisk	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	Novo Nordisk	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	Novo Nordisk	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	Novo Nordisk	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	Novo Nordisk	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	Novo Nordisk	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	Novo Nordisk	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	Novo Nordisk	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	Novo Nordisk	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	Novo Nordisk	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	Novo Nordisk	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	Novo Nordisk	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	Novo Nordisk	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	Novo Nordisk	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	Novo Nordisk	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	Novo Nordisk	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
22	22	Novo Nordisk	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
23	23	Novo Nordisk	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
24	24	Novo Nordisk	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
25	25	Novo Nordisk	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
26	26	Novo Nordisk	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26
27	27	Novo Nordisk	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
28	28	Novo Nordisk	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
29	29	Novo Nordisk	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
30	30	Novo Nordisk	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
31	31	Novo Nordisk	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31
32	32	Novo Nordisk	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32
33	33	Novo Nordisk	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
34	34	Novo Nordisk	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34
35	35	Novo Nordisk	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
36	36	Novo Nordisk	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36
37	37	Novo Nordisk	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37
38	38	Novo Nordisk	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38
39	39	Novo Nordisk	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39
40	40	Novo Nordisk	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
41	41	Novo Nordisk	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41
42	42	Novo Nordisk	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42
43	43	Novo Nordisk	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43
44	44	Novo Nordisk	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
45	45	Novo Nordisk	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
46	46	Novo Nordisk	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46
47	47	Novo Nordisk	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47	47
48	48	Novo Nordisk	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48	48
49	49	Novo Nordisk	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49
50	50	Novo Nordisk	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50

Kilde: Nyhedsmagasinet Ingeniøren

Ingeniørernes top 100

Ud af 100 ingeniørarbejdspladser topper Novo Nordisk suverænt i en undersøgelse af ingeniørvirksomhedernes samlede image. Men DTU får bundkarakterer af de studerende i stort set alle forhold

I et specialnummer af *Nyhedsmagasinet Ingeniøren* har man bedt 3.000 ingeniører og 1.500 ingeniørstuderende vurdere de 90 private virksomheder, der har flest ingeniører ansat, samt syv offentlige forskningsinstitutioner og universiteterne DTU, Aalborg Universitet og Syddansk Universitet.

De ansatte ingeniører og de ingeniørstuderende skulle bedømme virksomhedernes image med hensyn til, hvor attraktive de er som arbejdsplads. En virksomheds image blev bedømt ud fra 11 forskellige forhold, nemlig:

- * karrieremuligheder
- * virksomhedens ledelse
- * kulturen/ånden
- * udfordrende og udviklende arbejdsopgaver
- * medarbejderindflydelse og selvstændighed
- * lønforhold og personalegoder
- * arbejdspladsens prestige
- * evne til at tiltrække, udvikle og fastholde kvalificerede medarbejdere
- * evne til at være innovativ
- * ansvarlighed over for omgivelser og miljø
- * kommunikation og synlighed

Ikke alle forhold vejer lige tungt i undersøgelsen. Et forhold, der betragtes som særdeles vigtigt vejer tungere i *image-scoren* end et forhold, der betragtes som mindre vigtigt. Fx vejer *udfordrende og udviklende arbejdsopgaver* tungere end *virksomhedens kommunikation og synlighed*. Af de i alt 4.500 adspurgte svarede 1.419 tilbage, hvilket betyder at imageun-

dersøgelsen baserer sig på 165.714 konkrete bedømmelser.

Slem bet for DTU

Undersøgelsen har valgt at lade de uddannede ingeniørers vægtning være afgørende for rangordenen af virksomhedernes samlede image. I langt de fleste tilfælde er der ikke de store divergenser mellem de ansatte ingeniørers og de ingeniørstuderendes bedømmelser. Novo Nordisk ligger således på en klar 1. plads hos begge grupper, ligesom der er fuld enighed mellem begge grupper om, at Kommunedata skal have en bundplacering som nr. 100.

Af de tre universiteter, der indgår i undersøgelsen, ligger Syddansk Universitet dårligst placeret som nr. 82 (som nr. 81 hos de studerende). Aalborg Universitet ligger på 52. plads (nr. 50 hos de studerende) og DTU ligger bedst af de tre universiteter på en 47. plads hos de uddannede ingeniører, MEN på en 97. plads hos de ingeniørstuderende. For ingen anden virksomhed i undersøgelsen er der så stor en forskel på de uddannede ingeniørers og de ingeniørstuderendes samlede bedømmelse:

"Undersøgelsen er lavet på et relativt spinkelt grundlag. Men jeg lægger mærke til, at de uddannede placerer os højt. Vi må så tage til efterretning, at de studerende synes, at vi kan gøre det bedre. Og det er noget af det, som indgår i vores udviklingskontrakt og som vi skal bruge selvejet til. Mere er der ikke at sige om det", lyder **DTU-rector Hans Peter Jensens** kommentar.

Minus til karriere, ledelse og kultur

Hvad angår *ansvarlighed over for omgivelser og miljø* og *udfordrende og udviklende arbejdsopgaver* placerer de studerende DTU helt i top, hvorimod de giver bundkarakterer til DTU på forhold som *karrieremuligheder*, *virksomhedens ledelse*, *kulturen/ånden*, *lønforhold* og *personalegoder*, *arbejdspladsens prestige* og *evne til at tiltrække, udvikle og fastholde kvalificerede medarbejdere*.

De uddannede ingeniører er stort set enige med de studerende i vurderingen af disse forhold, kun hvad angår *arbejdspladsens prestige*, er der stor forskel mellem de to grupper: Her vurderer de uddannede ingeniører DTU's prestige betydeligt højere, end de studerende, hvorfor DTU samlet får en højere rangplacering hos de førstnævnte.

Enhver kan selv drage sin konklusion ud af disse tal, som kan læses og studeres i deres helhed i *Nyhedsmagasinet Ingeniøren*, *Profil 2001*, 8. juni 2001, nr. 23 (særnummer).

jo

Ny DTU-rector

I august var der gang i rygteboersen i ingeniørmiljøet, idet DTU's nye bestyrelse havde bekendtgjort, at der ville være udpeget en rektor for den nye institution før 1. september. Det store spørgsmål var, om DTU's rektor gennem mange år, Hans Peter Jensen, også ville blive rektor for det nye selvejende universitet - eller om bestyrelsen foretrak en ekstern kandidat ...

Rollemodel-teorien duer ikke

Tørre tal i en lille publikation fra Analyseinstitut for Forskning afviser teorien om, at kvindelige professorer på et givet fagområde skulle tiltrække andre kvindelige forskere

Hvordan får man kvinder til at vælge en videnskabelig karriere inden for naturvidenskab og teknik?

Ansæt nogle flere kvindelige professorer på området, lyder et af standardsvarene. Det gælder om at have nogen at se op til, nogle mønstereksempler til efterfølgelse. Så løser problemet sig selv over tid.

Teorien har været bærende for politiske initiativer, som skulle få flere til kvinder at interessere sig mere for de *hårde fag* og ikke kun for humaniora. Men den teori kan nu skrottes: I en 30-siders publikation, *Nordic Research Personnel - gender and discipline*, gør nøgne kendsgerninger op med denne teori. Som titlen fortæller, er sammenhængen mellem køn og fag undersøgt på nordisk basis.

Samfundsvidenskab topper

På en nordisk *top-6-liste* over de discipliner der har flest kvindelige forskere - på nær professorer vel at mærke - ligger *samfundsvidenskab* på en 1. plads, *sundhedsvidenskab* på en 2. plads, og først på en 3. plads kommer humaniora - skarpt forfulgt af naturvidenskab. På 5. pladsen ligger teknik og til sidst kommer jordbrugs- og husdyrforskning. (Se figur 6. RSE står for akademisk uddannede forskere).

Hvis rollemodel-teorien skulle passe, skulle der altså være flest kvindelige professorer inden for fagene samfundsvidenskab og sundhedsvidenskab. Men sådan er det bare ikke: Humaniora - og det kommer ikke bag på nogen - har forholdsvis flest kvindelige professorer af alle fag. (Se figur 7).

Dette billede bekræftes yderligere af følgende talstørrelser: 22% af professorerne på humaniora - igen på nordisk basis - er kvinder, og 20% af samtlige øvrige (lektorer, adjunkter m.fl.) videnskabeligt ansatte er kvinder. Men samlet inden for teknik og naturvidenskab udgør de kvindelige professorer kun 5% af samtlige professorer, hvorimod kvindernes andel af det øvrige videnskabelige personale udgør 26%. Altså mere end for humanioras vedkommende - selv om andelen af kvindelige professorer er godt fire gange så stor på humaniora som inden for teknik og naturvidenskab tilsammen. (Se figur 8).

Den private sektor trækker

Rapportens konklusion lyder: Rollemodel-teorien synes indtil videre at være mangelfuld som forklaring på situationen

og derfor også som basis for en politisk ageren på området. Antallet af kvindelige akademiske forskere er ikke automatisk proportionalt med antallet af kvindelige professorer. En blanding af strukturelle årsager, individuelle tilfældigheder og historiske omstændigheder kan måske forklare forskellene."

En anden af rapportens konklusioner fortæller, at der er mere vækst i erhvervssektoren som ansættelsessted for forskere end i de andre sektorer.

mf

Rapporten kan læses i sin helhed på www.afsk.au.dk

Figure 6: Distribution of women in RSE in Nordic countries 1997; numbers

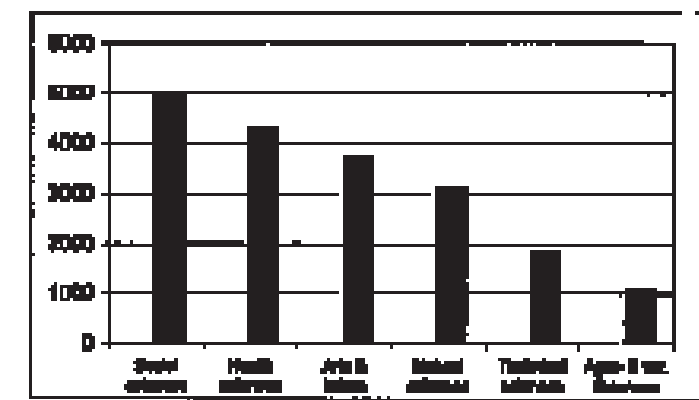

Figure 6: Number of female RSE per female professor 1997 in main research areas in Nordic countries

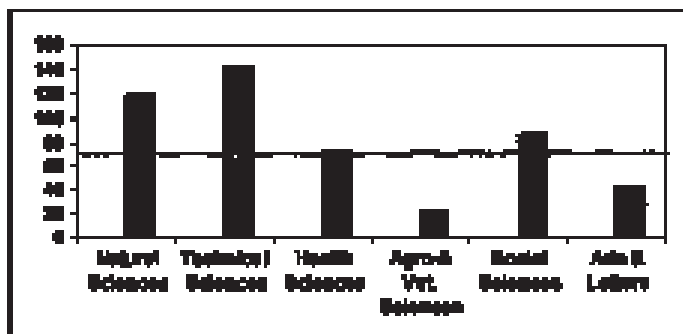
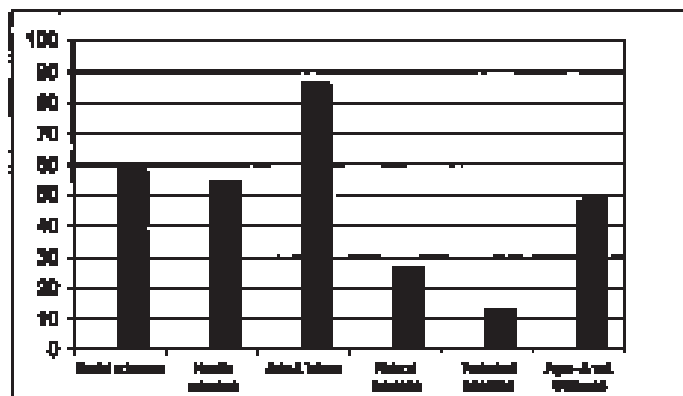

Figure 7: Distribution of female professors in Nordic countries 1997; numbers

Nat-fakulteternes egen skyld ...

Der har igen været for få ansøgere til naturvidenskab. Det er for nemt at give de unge eller samfundet skylden, sagde kritiker, som her møder dekanen fra et af fakulteterne

Isolationisme! Naturvidenskaben vælger at lade humaniora have patent på dannelse, klogskab, brede perspektiver og almenmenneskeligt engagement. Derfor fravælger unge de naturvidenskabelige fag.

Ovenstående er essensen af det indlæg, som **Peter Sandøe**, forskningsprofessor ved Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, holdt på undervisningsministerens Sorø-møde i juli.

Indlægget - som Sandøe havde skrevet sammen med kollegaen Gitte Meyer - foretog ikke at give den eneste og sande forklaring på det faktum, at tilgangen af studerende til de naturvidenskabelige fag på universiteterne, specielt matematik, fysik og kemi, er i stadig tilbagegang. I forlængelse af denne forklaring på misseren opfordrede Peter Sandøe naturvidenskabsfolk til at vende kikkerten mod sig selv og gribe i egen barm for at mindske kløften mellem naturvidenskaben og offentligheden. (Se uddrag af Sandøes indlæg).

Debatten, gisningerne eller teorierne om, hvorfor de naturvidenskabelige fag er dalet i popularitet hos de unge, er ikke ny. Den har stået på nogle år. Fænomenet er ikke kun dansk - også i udlandet er det et faktum. Her skal de mange forklaringer ikke repeteres.

En af dem, der naturligt og forventeligt blandede sig i den debat, var **Henrik Jeppesen**, dekan for Det Naturvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet. FORSKERforum arrangerede en duel på Jeppesens kontor - under kikker-

ten i det gamle observatorium på Østervoldgade i København.

Slog sig på lårene

"Da jeg i sin tid fik et seniorstipendium inden for emnet dyreetik, syntes jeg, det kunne være spændende at få videnskabens opfattelse af, om dyr kan føle. Jeg ringede til etologerne ved dit (Henrik Jeppesen, red.) fakultet, fordi jeg mente, at de havde noget at bidrage med. Men de slog sig på lårene og sagde, at de skam var seriøse videnskabsfolk og derfor ikke interesserede sig for så flippede emner. Farvel og tak."

Historien er Peter Sandøes. For ham er den et verbalt sindbillede på den krise - en af de kriser? - naturvidenskaben står i i dag. Han fortsætter:

"Det er symptomatisk for dele af naturvidenskaben, at man for at få den meget høje grad af specialisering, hvilket jeg i øvrigt beundrer, har glemt at sætte ressourcer af til engang i mellem at stoppe op og spørge til de store og oprindelige spørgsmål. Hvor langt er vi kommet med dem? Måske har I glemt at tænke på, hvad det er for en undren, som satte det hele i gang?"

HJ: "Det er ikke rigtigt, at vi ikke tænker på de store spørgsmål. Men selvfølgelig kan vi da gøre det bedre. I søndags havde tre af vores folk store artikler i Søndags-Politiken, folk møder vores fag på museerne, og om kort tid vil vi være ude i Dyrehaven for at bestemme folks svampe, så de ikke bliver forgiftet. Jeg synes, vi er meget ude at diskutere vores

fag med folk. Også i undervisningen gør vi meget ud af det bredere perspektiv."

Men mistroen mod fx bio- og genteknologi løses vel ikke ved at bestemme svampe en søndag i Dyrehaven?

HJ: "Jo for folk skal opdage, hvor spændende naturvidenskaben er. Diskussionen om genteknologien foregår jo selvfølgelig også i vores kredse, hvor nogen er for, mens andre advarer kraftigt

"Mellem naturvidenskaben og den offentlighed, som i sidste ende på den ene eller anden måde skal bruge naturvidenskabens resultater, foregår ikke megen samtale. Eksistensen af en kommunikations- og tillidskløft er almindelig anerkendt som en beklagelig kendsgerning" (Sandøe og Gitte Meyer på Sorø-mødet)

mod denne teknologi. Der er ikke noget éntydigt svar på det spørgsmål - lige som heller ikke i mange andre spørgsmål inden for naturvidenskaberne."

Fru Hansen i Vejle

Så når Sandøe taler om den naturvidenskabelige isolationisme, melder du hus forbi?

HJ: "Ja, for én stor del melder jeg hus forbi. Naturvidenskab er ikke i krise. Det er medierne, der opfinder denne krise. Men selvfølgelig er vi bekymret over udviklingen i optagelsestallene. Og det er

Udvikling i antal 1.-prioritetsansøgninger på Det Naturvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet 1996-2001:

Faggruppe/år	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Udvikling 1996-2001
Mat-Fys-Kemi	329	333	311	339	298	252	-23,4%
Forskning	27	26	20	31	27	14	-48,1%
Datalogi	240	175	242	335	301	203	-16,5%
Etiskemi	94	108	105	79	99	82	-12,0%
Biologi	351	343	340	346	270	223	-37,0%
Geografi-Geoinformatik	114	127	123	96	100	71	-37,7%
Genetik	52	56	62	58	49	40	-23,1%
Geologi-Geoteknik	10	9	11	14	6	10	0,0%
I alt	1569	1517	1511	1526	1410	1082	-31,0%

Under kikkerten i Københavns gamle observatorium>: Peter Sandøe (tv), forskningsprofessor ved Center for bioetik og risikovurdering på Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, og Henrik Jeppesen, dekan for Det Naturvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet

Sandøe versus Jeppesen

også vigtigt at få den etiske og holdningsmæssige dimension ind i al vores undervisning som en integreret del. Det er noget, de studerende hører om hele tiden, men måske..."

Her bryder Peter Sandøe ind: "Hvis folk ikke kan lide det, vi som forskere laver, er det, fordi folk ikke ved nok om det! Sådan er der mange forskere, der forsvare sig. Fx har videnskabsfolk og folk i al almindelighed forskellige opfattelser

"Der er en klar tendens til, at naturvidenskaben vælger at lade humaniora have patent på klogskab og dannelse. Signalet er, at unge mennesker, som interesserer sig for de store spørgsmål og de fælles forpligtelser, hellere må søge til humaniora." (Sandøe og Gitte Meyer på Sorø mødet)

af begreber som *nytte* og *risiko*. For bioteknologer betyder nytte, at noget kan sælges, at det har en kommerciel interesse, og risiko er det, vi videnskabeligt set kan måle og veje. For folk derimod er nytte noget, der virkelig er til gavn for et eller andet, mens risiko drejer sig om videnskabelig usikkerhed. Min anke går ikke på, om vi forskere er uenige med folk, men på at vi i det mindste bør forstå, hvad folk mener...har vi tjek på vores usikkerhed, og kan vi overskue det, vi laver? I de spørgsmål savner jeg lidt en ny Niels Bohr."

HJ: "Jeg kan godt være enig med dig i, at man burde gøre mere for at tage de diskussioner. De burde tages mere klart. Men det er jo i selve videnskabens karakter at være uenig, der er jo ikke én og kun én sandhed. Det kan være svært for Fru Hansen i Vejle at forstå, at der ikke er en

egentlig sandhed på alle områder."

Peter Sandøe: "På kongresser kan bioteknologer jo godt fortælle om deres skepsis, mens de i TV fortæller Fru Hansen, at de har tjek på det i stedet at fortælle hende om deres tvivl. Over for offentligheden tør man ikke bevæge sig ud på gyngende grund. Der er noget i hele denne kultur, der er problematisk."

Næsen i plovfuren

Tiden til at være udadvent og reflektere er al for knap under studierne - det er først noget, man får lov til og mulighed for, når man har fået en fast stilling. Indtil da er det bare om at holde næsen ned i plovfuren og koncentrere sig om at publicere og publicere og publicere, siger Peter Sandøe og fortsætter:

"I karriereløbet bør der også være plads til andet end at markere sig internationalt. Der bør sættes tid af til refleksion. Det spændende i naturvidenskab sker blandt dem, der tør tænke nye og vovede

"Naturvidenskaben har anbragt sig i en udsat position ved på samme tid at hævde et monopol på at kunne udtale sig med vægt om alt det, der hører til den fysiske, kemiske og biologiske virkelighed og at forfægte en ret til kun at have ansvar inden for laboratoriets fire vægge og i forhold til egne fagfæller." (Sandøe og Gitte Meyer på Sorø mødet)

tanker. Det sker ikke i plovfurerenden."

Har naturvidenskaberne valgt at lade humaniora have patent på de etiske overvejelser?

HJ: "Nej, det synes jeg ikke. Det interessante er, at mange naturvidenskabsfolk

forsøger at sætte sig ind i den humanistiske og samfundsvidenskabelige tænke-måde, mens humanisterne ikke har en kæft forstand på, hvad naturvidenskab er."

PS: "Naturvidenskab har ikke formået at trænge igennem som dannelsesfag. Selv for højt uddannede folk fra whisky-bæltet er dannelse noget med kunst og filosofi. Desværre er det folk, der ikke ved noget om de centrale præmisser for, hvem vi er, og hvad vores plads i universet er, der får lov at dominere debatten. Det er skam."

Peter Sandøe er ikke i tvivl om, at det spændende i videnskaberne sker på grænsefladerne mellem fagene, når mennesker bringes sammen og diskuterer ting, der ligger langt ud over det specifikt faglige. "Men at komme fra det ene fakultet til det andet på Københavns Universitet er ligesom, når Olsenbanden skal bryde gennem en mur på Det Kongelige Teater," siger - måske: *anklager* - Peter Sandøe.

Henrik Jeppesen er enig i, at den slags "overløberi" er der ikke tradition for på Københavns Universitet. *Men kan der gøres noget ved det?*

HJ: "Naturvidenskab er sjovt, spændende, engagerende, fascinerende og fortæller noget om dig selv. De unge mennesker skal have at vide, at naturvidenskaben har meget at byde på i de store spørgsmål. Det budskab må vi ud at sælge på gader og stræder, men vi giver altså ikke køb på vores kernefaglighed."

En måde at sælge budskabet på kunne også være - idéen er Henrik Jeppesens - at der var roller som engagerede naturvidenskabsfolk i sæbeoperaer eller TV-serier - uden at de dog skulle være monstre, der lavede gift.

mt

Ikke udtryk for mistillid,

I juni fremlagde Socialdemokratiet et debatoplæg om universitetspolitik. Her går FORSKERforum tæt på S' uddannelsespolitiske ordfører, Hans Peter Baadsgaard, for at få uddybet baggrunden

INTERVIEW

I juni fremlagde Socialdemokratiet debatoplægget *Universiteter i vidensamfundet*. Megen debat har der ikke været om oplægget, måske fordi det har været sommer, måske fordi oplægget på centrale punkter har lagt sig tæt op af tanker, der var kendte i forvejen. I mangt og meget er centrale tanker i Socialdemokratiets idéer om moderne universitetspolitik identiske med de idéer, som Dansk Industri har fremført i flere år og som DI og Dansk Metal blev fælles om i forsommeren 2001.

Socialdemokratiet ønsker at få fem præcise mål indføjet i universitetsloven: En intensivering af samarbejdet med erhvervslivet og samfundet i øvrigt, en mindskelse af frafaldet på studierne, en hurtig formidling og nyttiggørelse af deres viden, en forbedring af undervisningen og en opprioritering af efter- og videreuddannelsen af kandidater.

Midlet skal blandt andet være en ændret ledelsesform og det har debatten hidtil koncentreret sig om: En bestyrelse med eksternt flertal og udpegede ledere (herunder rektor).

Hans Peter Baadsgaard er en af det socialdemokratiske oplægs 12 forfattere - *hvoraf kun én i øvrigt er knyttet til et universitet.*

Samfundets forventninger

FORSKERforum: *Har vi gode universiteter i dag?*

Hans Peter Baadsgaard: "Det synes jeg vi har. De gør et godt stykke arbejde og gør meget for at tilpasse sig de ændrede vilkår."

Har universiteterne efter din mening fået de rette økonomiske og politiske vilkår for at udvikle sig gennem de senere år?

"Universiteterne har større og flere opgaver i dag end tidligere. Derfor er jeg også glad for at kunne henvise til 4-årsaftalen, der sikrer deres økonomi i hvert fald fire år frem og som udligner nedgangen i forskningstilskuddene, som vi har oplevet gennem nogle år. Men samfundet kræver også mere af universiteterne i dag, at de nyttiggør deres forskning. Der er i dag flere studerende, og de er bredere rekrutteret. Derfor er universiteternes opgaver også andre i dag end tidligere. Alt i alt lægger det et pres på dem."

Vil du uddybe det?

"Universiteternes viden skal nyttiggøres mere, og de skal producere arbejdskraft, som kan påtage sig de opgaver, vores velfærdssamfund kræver. Det er ikke noget, vi fra politisk hold skal styre, men jeg vil godt give udtryk for en be-

kymring for - om ikke forskningsindsatsen, for den har jeg ikke belæg for at udtale mig om, men for - at interessen for de naturvidenskabelige og tekniske fag nærmer sig det katastrofale. Det er ikke noget, vi politikere kan rette op på - i hvert fald ikke alene. Det er også et spørgsmål om, at disse fag søger at få et andet image hos de unge. Fagene er blevet for teknificerede, og det erkendelsesmæssige har fået en stedmoderlig placering."

"Er fri forskning retten til at forske i hvad som helst?"

Universiteterne uddanner i dag kandidater som aldrig før med en stort set uændret lærerstab og for uændrede tilfaldende økonomiske midler samtidig med, at forskningen holdes på et internationalt respekteret niveau. Er det egentligt ikke meget godt klaret?

"De gør det da godt, men jeg kan også pege på nogle områder, hvor de udfordringer, man står overfor, kræver mere omstilling. Fra de studerende hører vi, at undervisningen er for dårlig og ikke lever op til deres forventninger og krav. Det er ikke det samme at undervise i dag som for 30-40 år siden. I dag får mere end 40% af en ungdomsårgang en videregående uddannelse. Derfor vil vi også med vores forslag give de studerende større indflydelse i studienævnene. Undervisningen skal evalueres jævnligt, netop for at sætte fokus på dens kvalitet. Og på nogle fag er der alt for store frafald."

Hvad er årsagen til det?

"Det ved jeg ikke, men det må universiteterne finde ud af. De skulle vel være de bedste til at finde ud af det, vi ikke ved noget om. Det må være et indsatsområde at mindske frafaldet. Dialog og koordinering mellem universiteterne og gymnasierne kunne forberede de unge til en bedre studiestart."

Men alt i alt synes du at mene, at universiteterne gør det meget godt?

"Joh, men fordi noget er godt, betyder det ikke, at det ikke kan gøres bedre. Kravene til universiteterne i dag er skærpet, og det er det, vi vil komme i forkøbet med vores oplæg. At gøre vores universiteter bedre er ikke bare et spørgsmål om studiemiljø, mindre frafald og bedre undervisning, det er også et spørgsmål om at leve op til samfundets forventninger om, hvad et moderne universitet skal."

Når seriøse mennesker siger ...

Så du har ikke tiltro til, at universitetsledelserne kan klare den omstillingsopgave, selv om de har mere end bevist, at de er i stand til at omstille sig efter de aktuelle forhold?

"Det har de nu ikke bevist. Frafaldet har de jo ikke klaret. Og mange taler om, at de er nogle lukkede institutioner. Folk er i dag mere optaget af universiteternes virke end for 15-20 år siden. Universiteterne skal gå i dialog med befolkningen om dens forventninger og krav. Det handler om at skabe forståelse for forskningen. Der er fx ingen forståelse for de naturvidenskabelige fag. Folk betaler trods alt for universiteternes drift."

Er det ikke blot en påstand, at befolkningen har mistillid til universiteterne og deres forskning?

"Jeg kan i hvert fald sige, at folk er meget utrygge ved fx genteknologien og den biologiske forskning i almindelighed. Nogle tror jo, at det er derfra ulykkerne kommer."

"Jamen, jeg kan jo ikke dokumentere, at tingene forholder sig sådan, men når seriøse mennesker siger, at de ikke synes, der er tilstrækkelig kontrast mellem universiteterne og virksomhederne og at det skal gå hurtigere at få nyttiggjort universiteternes viden, så tager jeg det som et udtryk for, at der er noget galt."

Retter nervøsiteten sig ikke snarere mod, hvordan disse landvindinger eventuelt udnyttes kommercielt af erhvervslivet?

"Jeg synes, universiteterne har et medansvar. Det er nødvendigt at få forklaret forskningen, så menigmand kan følge med. Men også både Dansk Industri og Dansk Arbejdsgiverforening har udtrykt ønske om at få et langt tættere samarbejde mellem universiteterne og industrien. Den opgave må universiteterne søge at leve op til."

Det lyder som om, at du tillægger et hvert udsagn om universiteterne, dokumenteret eller ej, en sandhedsværdi. Er du ikke blot stik-i-rend-dreng for allehånde godtkøbsmeninger?

"Jamen, jeg kan jo ikke dokumentere, at tingene forholder sig sådan, men når seriøse mennesker siger, at de ikke synes, der er tilstrækkelig kontakt mellem uni-

Hans Peter Baadsgaard, fhv. viceskoleinspektør og medlem af Folketinget (Socialdemokratiet) siden 1984, formand for Folketingets Uddannelsespolitiske Udvalg og sit partis uddannelsespolitiske ordfører siden 1998. Genopstiller ikke ved næste folketingsvalg.

versiteterne og virksomhederne, og det skal gå hurtigere at få nyttiggjort universiteternes viden, så tager jeg det som et udtryk for, at der er noget galt."

Mere omstillingsparat

Bortset fra at universitetsfolk vel også kan kaldes seriøse, kunne du så ikke frygte, at universiteternes laboratorier blot blev filialer af de private virksomheders egne laboratorier?

"Kunsten bliver at fastholde universiteternes frie forskning og den akademiske frihed samtidig med, at kontakten til erhvervslivet styrkes."

"Men universiteterne arbejder jo allerede i dag i stort omfang sammen med erhvervslivet?"

"Jo, men ikke i tilstrækkeligt omfang."
"Hvad er tilstrækkeligt omfang?"

"Det kan jeg ikke definere."

"Hvorfor lægger Socialdemokratiet sig så snævert op ad Dansk Industri, når det drejer sig om universitetsledelse?"

"Du skal ikke få held med at få os identificeret med Dansk Industri. Vi lægger blot op til debat. Spørgsmålet er,

men ...

om universiteterne tjener det samfund godt nok, som de er sat til at betjene."

Socialdemokratiets forslag om universitetsledelse adskiller sig da ikke fra Dansk Industris. Det begge foreslår er jo en DTU-model for ledelse?

"Universiteterne arbejder jo allerede i dag i stort omfang sammen med erhvervslivet?"

"Jo, men ikke i tilstrækkeligt omfang."

"Hvad er tilstrækkeligt omfang?"

"Det kan jeg ikke definere."

"Ja, og jeg tror, DTU kommer til at gøre det ganske udmærket. Men vi siger ikke, at man skal gøre sådan og sådan. Vi vil blot gøre det enklere at vælge en anden ledelsesform, end den vi kender i dag.

Mistillidsvotum til nuværende ledelser?

Jeres forslag er vel i grunden et mistillidsvotum til de nuværende universitetsledelser?

"En anden ledelsesform kunne måske gøre universiteterne mere omstillingsparate, fordi man hurtigere kan træffe beslutninger i en bestyrelse, end man kan, når man skal bygge på kollegiale beslutninger. Der er også eksempler på manglende prioritering af de økonomiske midlers anvendelse. Men det er ikke et udtryk for mistillid. Vi vil bare gerne drøfte ledelsesformen på universiteterne."

Men har I ikke allerede lagt jer fast på en ledelsesform, som den kendes fra erhvervslivet?

"Der er elementer derfra, vi gerne vil trække på."

Hvad får dig til at klappe i hænderne over ledelsesformerne i det private erhvervsliv? Den branche kan da opvise adskillige skandaler. Tænk blot aktuelt på skandalen med SAS og Mærsk. Dertil kommer, at mange institutioner og virksomheder misunder universiteterne deres form for medarbejderdemokrati.

"Det er netop den slags folk, vi skal have ind i universitetsverdenen. De, der ved at ledelse er et spørgsmål om medarbejdernes engagement og synspunkter. Men fx siger rektor for DTU (Hans Peter Jensen, red.), at han ikke kunne få truffet de beslutninger, han syntes var nødvendige."

Tror du, at erhvervsfolk i en universi-

tetsbestyrelse vil eller kan se bort fra, hvad der tjener erhvervslivet bedst?

"Det behøver altså ikke at være folk fra erhvervslivet, der sidder der. Der er da mange andre, der har indsigt i undervisning og forskning. Det er da fint, der sidder folk med forstand på virksomhedsledelse, men de skal ikke have flertal."

Hvem skal finde frem til de egnede ledere?

"Det bliver ikke nemt, men i sidste ende må det være ministeren. Måske efter anbefaling fra en bestyrelse. Men lad os nu se, hvordan det går på DTU, DPU og IT-Højskolerne, som jo alle kører efter vores model. Det her skal jo ikke ske i næste folketingsamling.

Samfundets ret

I jeres oplæg skriver I, at "samfundet har ret til at definere forskningsopgaver, som skal løses". Hvad så med forskningsfriheden?

"Når samfundet bruger 10 mia. kroner på forskningen, har det ret til i det mindste at stille nogle forventninger, men måske også nogle krav til universiteterne."

Jamen, I skriver: "ret til at definere". Hvis begrebet fri forskning skal give mening, er det vel forskerne selv, der skal definere deres forskningsopgaver?

"Er fri forskning ret til at forske i hvad som helst, eller er det retten til at finde svarene på det, der spørges om?"

Det sidste kan vel ikke kaldes fri forskning?

"Forskerne skal ikke på nogen måde ligge under for, at nogen vil have et bestemt svar. Men skal den enkelte forsker have fuld frihed til at forske i hvad som helst? Man bliver jo nødt til at indordne sig under budgetter og overordnede beslutninger. Det gælder jo også med den gældende styreform."

Direktøren for medicinalfirmaet Lundbeck har sagt, at fri forskning det er, når man kommer en hel masse penge ned i et stort, sort hul og håber på, at der kommer noget op igen. Kan du acceptere dette billede på fri forskning?

"Nej, det kan jeg ikke. For så har man jo ingen føling med, hvad det er samfundet har behov for. Men i øvrigt ser jeg gerne, at en ny universitetslov beskriver, hvad der er universiteternes opgaver ud over produktion af kandidater, forskning og forskningsformidling. Fx bør det være efter- og videreuddannelse af kandidater. Med en universitetsbestyrelse er det vigtigt med klare beskrivelser af, hvad der er et universitets opgaver."

mt

Ikke kommandere folk rundt

Ingen kan lede et universitet uden at have universitetsbefolkningen med sig, siger erfaren universitetsmand

"Det fremgår ikke klart, hvad der er baggrunden for reformkravene, så man kan kun gætte. Men de stilles vel ud fra en forestilling om, at man får mere effektiv ledelse og mere omstillingsparathed. Man tror at gøre op med indspisethed og selvtilstrækkelighed, en dyb konservatisme".

Uanset begrundelsen for reformkravene, så har debatten taget en gal retning, mener **Hans Fink**, rektor på filosofi i Århus.

"Den nuværende ledelsesform har ikke spillet fallit, og universiteterne har altid - historisk set - vist sig i stand til at vokse med opgaven. Universitetledelse har noget at gøre med at skabe klare rammer og opmuntre og styrke forskernes mulighed for frit selvstyre. Den kan ikke kommandere folk rundt", siger Fink.

Han mener, at forslag om en magtfuld bestyrelse med eksternt flertal og udpegede ledere kan få den stik modsatte virkning af den tilsigtede:

"Ingen kan lede et universitet uden at have universitetsbefolkningen med sig. Hvis der prioriteres hen over hovedet på folk og de ikke føler sig repræsenterede, så er det en nærliggende risiko, at de vil skabe deres egne uofficielle strukturer og rammer - sådan fungerer det jo også i det private erhvervsliv!"

Dobbelt bogholderi

Fink udtaler sig som universitetsmand med erfaringer som nuværende institutleder, tidligere dekan for det humanistiske fakultet og sågar medlemskab af de faglige landsudvalg (i '70erne).

"Erfaringer med 'ekstern' ledelse i Sverige og Holland er meget blandede. Og hvis reformforslaget går igennem herhjemme kan man frygte, at det medfører splittelse mellem de forskellige niveauer i organisationen og et dobbelt bogholderi, hvor de ansatte laver deres egne politikker, der går ud på at gennemføre egne mål eller simpelthen at sabotere initiativer udefra. Man vil opfinde skyggeorganer, som udfylder de roller, som en stærk men ukyndig ledelse ikke er i stand til at påtage sig ..."

Han tilføjer, at en ekstern bestyrelse også vil skabe et bureaukratisk niveau mellem ministerium og universitet, for ministeriet vil jo fortsat bestemme bevillinger og fordeling mellem institutionerne. Fordelingsmæssige spørgsmål, fx mellem Aalborg Universitet og DTU, løses ikke ved, at der laves eksterne bestyrelser.

Giftigt med udpegede ledere

Det virkelig giftige ved reformmodellen er, hvis man erstatter valgte ledere med

eksternt udpegede rektorer, dekaner og institutbestyrelser.

"Som sagt: Ingen kan lede på universitetet uden at have befolkningen med sig! Man skal have faglig indsigt på et højt niveau, for at forstå aktiviteten".

Ellers har han et mere afslappet forhold til bestyrelsestanken, forudsat vel at mærke at universiteterne bliver selvvejende institutioner. Han henviser til den positive rolle som en bestyrelse spillede på Århus universitet indtil helt op i '60erne. Den eksterne bestyrelse var et ansigt udadtil og med til at styrke institutionen lokalt.

"Men for at få den positive rolle er det afgørende at den hævder uafhængigheden. Den skal identificere sig med universitetet og dets aktiviteter, ikke etablere sig som statsmagtens eller erhvervslivets kontrolinstans", siger Fink.

Bestyrelse uden detailviden

Af reformforslagene fremgår, at bestyrelserne skal fungere og have magt som bestyrelser i private aktieselskaber. Men det viser manglende forståelse for universitetets kompleksitet, mener Fink, for en bestyrelse må og skal kun være et forum for

"En valgt rektor repræsenterer universitetet og ikke en fiktion om, at han skal repræsentere 'samfundsinteresser'..."

de overordnede rammer for den fremtidige virksomhed.

"En bestyrelse med egentlig beslutende myndighed, som der lægges op til, vil kræve en detailviden i aktiviteterne, som er fuldstændig uforenelig med, at medlemmerne har fuldtidsansættelse andre steder. De vil samlet aldrig nogensinde kunne repræsentere alle dem, som har en legitim interesse i universitetets udvikling", siger Fink. "Hele konstruktionen er tænkt ud fra universitetets forhold til industrien. Det er selvfølgelig et vigtigt aspekt, men en total skævvridning, hvis det kommer til at dominere universitetspolitikken, både hvad angår forskning som undervisning. Der er så mange andre elementer på spil, forholdet til andre institutioner: retsvæsenet, administrationen, gymnasier, folkeskoler, offentlige institutioner, kulturinstitutioner og for den sags skyld kirken osv."

Et af de argumenter som er fremført i

debatten er, at de eksternt udpegede sagten kan optræde som almenhedens repræsentanter, dvs. sætte sig ud over deres personlige roller, fx som erhvervsledere eller statslige repræsentanter.

"Man kan da sagtens tænke sig udpegning af pæne mennesker - Niels Jørgen Kaiser, Michael Christiansen o.lign. - men uanset hvem man finder, så vil det være overmenneskeligt at forestille sig, at de er 'hævet over mistanke'; de kan umuligt repræsentere alle de interesser, som har krav på at blive hørt. Her er en rektor valgt indefra på en helt anden måde fri af den slags, fordi han repræsenterer universitetet og ikke en fiktion om, at han skal repræsentere 'samfundsinteresser'..."

Risiko for skævvridninger

Der er nogle interesserter, herunder industrien, som søger større indflydelse på universiteterne. Men industrien er ikke interesseret i at sætte sig på universitetet. Man ved godt, at universiteters anvendelighed står og falder med deres troværdighed og uafhængighed. Derfor er alle da også enige om - i hvert fald på langt sigt! - at en relativt stor del af universitetets midler skal være givet uden bindinger og til universitetets egen disposition, lyder Finks fortolkning.

"Men hvis man kommer igennem med disse erhvervsinspirerede forslag er det vel også meningen, at det skal være ganske bestemte typer, som udpeges til rektor. Det vil blive folk, der har ført sig frem i offentligheden på bestemte måder eller har bestemte typer ledelseserfaring. Man ville aldrig få en teolog, som Århus faktisk har haft glæde af i 18 år. Humanister vil formentlig være udelukket, og man vil knap nok kunne få én fra samfundsvidenskab - på trods af djøfiseringen".

Fink kan også forestille sig, at konstruktionen vil gøre systemet mere påvirkelig over for bestemte (politiske) strømninger, og det er farligt for kontinuiteten i forskningen og undervisningen.

"Man kan da have mistanke om, at reformmodellen er rettet mod de tekniske, naturvidenskabelige og medicinske områder. Og faren er da, at humaniora risikerer at blive et planlægningsmæssigt residual eller underlagt nogle styrelsesformer og succeskriterier, som ikke har noget med humaniora at gøre ..."

"Hvad er rigtige beslutninger"

Hvis der skal 'politiseres' uden om universiteternes autonomi må det gøres af Folketinget og regeringen.

Tilfældige eksterne bestyrelsesmedlemmer har ikke den samme legitimitet, siger dekan og politolog Niels Chr. Sidenius

"Der gøres faktisk en betydelig indsats for at gøre universiteterne synlige og for at leve op til ministeriets dokumentationskrav. Men det er da sigende, at når vi har efterlyst en dialog om vores afrapporteringer, så har vi aldrig fået en reaktion tilbage ..."

Dekan Niels Chr. Sidenius undrer sig over, at politikere og organisationer kræver ændringer i ledelsesformerne, uden at de har påpeget, hvad der egentlig er problemet. I en kronik i Politiken (9. juli) påstod han, at der ikke er præsenteret ret mange argumenter for forslagene.

Han diskuterede tre af de påstande, som har vist sig i debatten: At universiteterne er virksomheder og skal kunne manøvrere som sådan; at universiteternes ledelse er bange for at træffe beslutninger, især for at prioritere; samt at universiteterne ikke er tilstrækkeligt åbne over for det øvrige samfund.

Kronikken var et forsøg på at komme i dialog med de reformivrige politikere og organisationsfolk, fortæller dekanen:

"Jeg valgte at fokusere på, hvad der er sagt i debatten, hvad der angives som problemer og løsninger. Kritikken fremstår helt eentydig, men problemet er, at man kører frem med forslag, som der slet ikke argumenteres for".

Eksterne ledere mangler legitimitet

Sidenius anfægtede den holdning, at universiteter kan ledes som private firmaer (1. påstand). Et universitets aktiviteter forudsætter et stort mål af engagement og selvstændighed, og er derfor ikke et godt område for udpræget hierarkisk ledelse.

Hvad angår ledelsens angst for at træffe beslutninger og prioritere (2. påstand) fremførte han, at 'videnskabelige fremskridt' bl.a. foregår gennem forsk-

ningsfriheden, herunder samfundets vilje til at lade forskere beskæftige sig med noget, der - måske - i det fjerne giver resultater, der kommer samfundet til nytte. Men i øvrigt træffer universiteterne mange vidtrækkende beslutninger og prioriterer mellem forskellige udviklingsmuligheder.

Sidenius - der er politolog - konstaterede, at der bag kravet om en anden ledelse står kræfter, som ønsker større indflydelse ("interessevaretagelse"). Forventningen kan være, at de eksternt udpegede ledere lettere vil kunne træffe de '**rigtige**' beslutninger.

At universiteterne skulle være fuldstændig uberoende af det politiske system er en idealtilstand i demokratiet. Virkeligheden er jo, at universiteterne er afhængige af statslige midler og i øvrigt har en forpligtelse til at være åbne over for det øvrige samfund og samarbejde med det.

"Pointen er, at det er uhyre svært generelt at tage seriøst stilling til, hvad der er det 'rigtige'. I et universitets bestræbelser på at tage 'rigtige beslutninger' indgår mange mange interne forhold, et miljø af faglige bærekraft, men også forhold i resten af samfundet, bl.a. arbejdsmarkedsvilkår, uddannelsespolitik, kulturpolitik osv."

Men hvor langt samfundet kan prioritere, påvirke, politisere uden alvorligt at anfægte universiteternes nødvendige autonomi er en balancegang, siger han, der påpeger et seriøst problem med de eksternt udpegede ledere:

"I et demokrati må universiteterne i sidste ende acceptere, hvis Folketinget dikterer en prioritering af bestemte forsknings- eller undervisningsindsatser på universitetet. Hvis 'rigtige' beslutninger og prioriteringer overhovedet kan defineres eentydigt for hele samfundet, må det

foretages politisk af Folketinget og regeringen. Men den legitimitet har tilfældige eksternt indsatte bestyrelsesmedlemmer ikke ..."

Det særlige

Universiteterne skal deltage i det almindelige samfundsliv. Men universiteterne er samtidig en særlig del af samfundet, fordi de som de eneste skal stå som garant for fri og ubunden forskning og gennemføre forskningsbaserede uddannelser, noterede Sidenius. Det naturlige spørgsmål er så, om der bliver plads til det 'særlige' under den nye ledelsesmodel?

"Man kan jo være samfundsorienteret en række måder, og man skal passe på ikke at blive meget religiøs i sin afstandtagen til det, som foreslås udefra. Universitetet skal arbejde for en fri forskning, og ved indførelse af andre ledelses- eller styringsformer vil man kunne få en meget mere direkte politisering af forskningen end i dag. Og det vil være et stort problem, hvis de beslutninger som foregår i universitetsledelsen direkte afspejler de politiske forhold og ikke de faglige", siger Sidenius.

Universiteterne er i forvejen underlagt ministeriets kontrol og styring.

"Hvis den eksterne indflydelse på ledelsen og på konkrete beslutninger bliver større, så kan resultatet blive, at universitetet bliver mere underlagt direkte og indirekte politisering. Det bliver en glidebane, fordi universiteternes særlige forhold og opgaver kommer i baggrunden, handlerummet udtyndes, og det kan blive så snærende, at det anfægter uafhængigheden", slutter politologen.

jø

CHRISTIANSBORGHØRING
om universiteterne afholdes
i begyndelsen af oktober.
Få præcis dato og flere oplysninger på
www.forskeren.dk

Holdup-problem

I videnstunge organisationer som et universitet er det vigtigt, at de ansatte har stor medindflydelse.

Og universitetsforskeren er tilmed fanget i en 'holdup-situation', hvor han ikke kan gå andre steder hen

Lotz og Lando

"Beslutninger skal generelt træffes af folk, som har viden på området og som vil blive påvirket af beslutningerne. Når det fx gælder institutlederens arbejde, så vil medarbejderne være bedre informerede end en ekstern bestyrelse".

Ordene kommer fra lektor **Henrik Lando**, der er ansat på IVS: Industriøkonomi og virksomhedsstrategi ved Handelshøjskolen i København.

I debatten om fornyelse af universiteternes styring og ledelse har såvel Dansk Industri som Socialdemokratiets forslag henvist til, at universiteterne burde kopiere noget af strukturen i erhvervslivet.

"Når det foreslås at flytte magten fra valgte til en ekstern bestyrelse er det afgørende spørgsmål naturligvis, hvor megen viden en sådan bestyrelse vil kunne få om de faktiske forhold. Den tid, bestyrelsen kan afsætte, vil være begrænset. Og bestyrelsen vil ikke kunne aflæse universitetets situation eller performance på en bundlinie, som i erhvervslivet".

Den uinformerede står dårligt

Som fagkyndige inden for organisationsøkonomi er de ikke sikre på, at strukturelle ændringer som en bestyrelse med eksternt flertal og ikke-valgte ledere vil udgøre en positiv forandring. I ledelsesteorien vil man normalt gå ud fra, at myndighed skal følge kyndighed:

"I andre typer virksomheder - vidensbaserede firmaer som advokatvirksomheder, revision, rådgivende ingeniører - fungerer det faktisk sådan mange steder, at de ansatte har væsentlig indflydelse på valget af deres ledere. I de moderne virksomheder, hvor den menneskelige kapital er det afgørende input ser man ofte en form for medarbejderstyrer. Her er det deres egen 'kapital', som står på spil; det udbytte medarbejderne får ud af at have opbygget deres (forsknings-) kompetence

påvirkes af hvilke beslutninger der træffes. Hvis man overlader beslutninger til eksterne, så kan der være en risiko for, at medarbejdernes interesser ikke vil blive varetaget. Konsekvensen kan da være, at de ikke vil engagere sig på samme måde, og måske endda søge bort".

Og de personer, som sættes ind i bestyrelsen, kommer også i en vanskelig situation, siger Lando:

"Et universitet har mange aktiviteter og komplekse målsætninger, ikke et enkelt succesmål som fx indtjening på en bundlinie. Og i universitetsverdenen bliver 'performancemål' svære at opstille, og det stiller da en bestyrelse med eksternt flertal i en vanskelig rolle. En sådan bestyrelse skal træffe beslutninger om noget, som de ikke har dybtgående kendskab til. En uinformeret bestyrelse kan have svært ved at afgøre, hvad der er godt eller skidt, rigtig eller forkert prioritering ..."

Her supplerer **institutleder Peter Lotz**:

"Vi har ikke set den performance-måling på universiteterne, og det er der da gode grunde til. Vi oplever derimod, at ministerierne kontrollerer og overvåger. De er gode til at kontrollere simple ting, fx om bilag konteres rigtigt, men ikke om kvaliteten er i orden. Og hvis man ser organisationsmæssigt på, hvad en ekstern domineret ledelse skal kunne påtage sig, så er det at overtage ministeriets kontrol-funktioner! Men det kan vel ikke være meningen, helt bortset fra, at bestyrelsen får utrolig svært ved at gøre det".

Sårbare ansatte

Og der er et andet vigtigt aspekt: Mens det ofte er sådan, at det er kapitalindsyderen, som leder i traditionelle (aktie-) selskaber, så er det så at sige medarbejderne, der er 'kapitalen' i vidensselskaber. Her er de, som har viden, selv en del af kapitalen og af virksomhedens fremtid. Men det gør dem også sårbare - hvilket er et argument for, at universitetet bør være styret demokratisk, påpeger Lando:

"Universitetets ansatte er sårbare, idet de lever på et særligt arbejdsmarked, der er meget specialiseret. Som forsker er man konfronteret med en 'monopolist', for universitetet er ofte ene-efterspørger af forskerens særlige kvalifikation. Hvis der overlades for mange beslutninger til ukyndige og eksterne, som der træffes dårlige beslutninger, som har indflydelse på eens arbejdsvilkår og -situation, så har man ikke muligheden for bare at finde en anden arbejdsgiver.

Universitetslæreres 'holdup-problem'

Institutleder **Peter Lotz**, som pt. leder en intern HH-arbejdsgruppe om styrelses- og ledelsesformer på fremtidens universitet, siger:

"I økonomisk teori ville man sige, at forskeren står over for et 'holdup-problem'."

Det er et valg at blive universitetslærer og forsker. På plussiden tæller, at man får mulighed for at specialisere sig inden for et bestemt forskningsfelt og at man får stor grad af selvdisponering. På negativsiden står, at lønnen er betydeligt lavere end i det private.

"Hvordan kan politikerne troværdigt forklare forskersamfundet, at der ikke er ved at ske en erodering af den akademiske frihed? Hvordan kan politikerne troværdigt love forskersamfundet, at forskerne faktisk - som de fagligt kyndige - har den nødvendige indflydelse på deres arbejde? (**Lotz & Lando** om politikernes aktuelle problem over for universitetsverdenen)

"For at kunne lokke nogen ind i en universitetskarriere, så må man sandsynliggøre, at de ikke bliver uanvendelige. En måde at gøre det på er at give dem indflydelse på forsknings- og arbejdsprioriteringen", siger Lotz. "Hvis der opstår usikkerheder om den specialisering, som forskeren og instituttet har valgt, og man kan blive udsat for tilfældig (politisk) prioritering - foretaget af en 'ekstern' bestyrelse - så tør man ikke foretage investeringen. I stedet vælger man en privat ansættelse og at kvalificere sig anderledes og dermed frigøre sig fra holdup-truslen".

Ikke fundamentalister

"Vi har ikke noget mod større samspil med omgivelserne eller at universitetet skal være samfundsrelevant - tværtimod. Men det er u hensigtsmæssigt, hvis politikerne ændrer prioriteringer hele tiden. Det skal ikke være sådan, at der skal shoppes vilkårligt rundt. Forskning kræver en vis stabilitet og en af måderne at sikre kontinuitet på er at tillade forskersamfundet at prioritere ...".

De vil meget have sig frabedt at blive kaldt fundamentalister, og indrømmer, at der er ting, som universiteterne og forskerverdenen kunne gøre bedre, fx er

Indsvingningsfænomener

Politikere har svag indsigt i forskerkulturen og ingen fornemmelse for, hvad konsekvenserne kan blive af topstyret ledelse, siger fysikeren Benny Lautrup

konsistoriums funktion eller det nuværende medarbejderstyre ikke optimalt i dag:

"Det er værd at overveje organisatoriske ændringer. Det er bare ikke oplagt for os, at en ekstern bestyrelse er løsningen, særlig ikke hvis man forestiller sig, at en sådan bestyrelse skal være med til at foretage forskningsmæssige prioriteringer", siger de.

Ingen af dem vil blankt afvise ideen om en bestyrelse med ekstern deltagelse (som Handelshøjskolen allerede i dag lever med): "Vi har ikke noget imod bestyrelser, hvis deres beslutningsrettigheder præciseres til at omfatte den overordnede planlægning. Det er imidlertid svært at garantere sig mod en bestyrelses intervention i de akademiske spørgsmål, for tingene er flettet sammen. Men den kloge bestyrelse vil ikke intervenere i forskningsprioriteringer og forskernes frihed".

De kan gerne tilslutte sig en model efter amerikansk forbillede, som går ud fra dialog og enighed mellem det akademiske (faculty) og det administrative niveau. Man er ansvarlige og hører gensidigt hinanden - evt. med vetomulighed. Og så gør de opmærksom på, at på private amerikanske universiteter har forskerne ofte væsentlig indflydelse, bl.a. på udpegningen af deres egen leder!

Negative konsekvensen af diktater

De to har en forestilling om, hvad der vil ske, hvis en ledelse ovenfra dikterer, at en forsker eller et institut skal skifte forskningsfelt eller -retning:

"En af begrundelserne for at vælge universitetetsjobbet er friheden til at vælge. Det spændende er derfor, at du får mulighed for at forfølge det, som du - som den mest kyndige på dit felt - finder mest interessant.

Hvis forskeren derimod bliver påtvunget, hvad andre finder interessant, så mister man motivationen, og det er en meget farlig ting på et universitet, der er helt afhængige af engagerede medarbejdere. Incitamenterne bliver mindre. Det ødelægger motivationen og forringer forskningskvaliteten", slutter de samstemmende.

ja

"Politikerne tror, at forskningen kan 'erhvervsrettes'. De forstår ikke det særlige ved forskningen og videnskaben. Det er ligesom et husbyggeri. Man lægger ikke mærke til fundamentet på et hus, men politikerne vil gerne have, at forskningen starter med at lægge mursten en halv meter over jorden! De har ingen forståelse for de nederste lag".

Sådan lyder fysikeren Benny Lautrups billede på det reformprojekt, som skinner igennem de seneste forslag på universitetsområdet. Han har et råd til de reformivrige udenfor universitetet:

"Handl' langsomt. Det er ligesom med skænderier i familier, hvor man heller ikke skal tage radikale beslutninger i en fart. Lad være med at tro, at man flytter universitetet ved hurtige strukturrendringer. Hurtige flytninger fører ikke til andet end uro og flere administratorer..."

Forskning er fordybelsesarbejde; resultaterne viser sig ofte først i længere tidsperspektiver, siger han:

"Hvis man derfor knalder en ekstern styring ned over universitetet, så vil der komme nogle 'indsvingningsfænomener', hvis konsekvenser man ingen fornemmelse har for. Her burde politikerne tage ved lære af almindelig ingeniørkunst: Hvis en bil kører over et bump, så medfører det fortsatte vibrationer, hvis der ikke er en støddæmper. Men hvad bliver støddæmperen i universitetssystemet, når denne langsomme organisme bliver ramt af en hurtig og tung genstand", spørger han.

Et magtbærende hierarki

Lautrup er ansat på Niels Bohr Institutet, og har - med afbrydelser - været tilknyttet stedet siden 1958, først som studerende og fra 1974 som ansat. Han har især i de sidste år oplevet ændringer i forskernes vilkår.

Der er fortsat en tradition på Niels Bohr for forskernes eget valg af forskningsfelt, men der kommer flere og flere begrænsninger:

"Det eksplorerende - det prøvende - er nok ikke helt så frit som tidligere. Der er nok også en større nødvendighed for, at discipliner skal markere sit territorium, for at sikre at feltet ikke mister betydning. Prøvende tiltag har det sværere, man skal helst være i en stor etableret gruppe for at være med".

Tidligere lå magten i selvstyret, hvor man diskuterede og hvor en (valgt) bestyrelse skulle redegøre for sine planer over for den samlede stab: "Man vidste, hvor man skulle gå hen for at få informationer eller indflydelse. Med universitetsloven fra 1993, som gav mere magt til lederne fik vi en vertikal struktur, hvor du mærker det magtbærende hierarki, som du enten er indeni eller udenfor. Tidligere

havde vi et debatmiljø, nu ved jeg ikke, hvor jeg skal henvende mig. Det er tildels om et kommunikationsproblem, men handler også om, at der foregår meget mere i korridorerne end tidligere", siger lektoren, der bygger sine erfaringer fra omstruktureringer på KU-naturvidenskab og Niels Bohr-Institutet. Her har man først for nylig indført uformelle faculty-meetings med bestyrelsen:

"Det er absolut et fremskridt. Det har godt nok ingen besluttende myndighed, men der er dog mulighed for at få en dialog med lederne om løst og fast".

Industrien er ikke så dumme

"Det at være forsker er en skabelsesproces på linie med en kunstners. Og tilgangen er forskellig mellem hovedområderne, men den indre glæde og privilegiet er den samme", siger fysikeren om videnskabens væsen. Forskning er således en særlig aktivitet, der har sin egen selvorganiserede struktur, en slags organisme.

"Det er et 'samfund' med uskrevne regler og usynlige kommunikationskanaler. Nyheder i fysikken spredes således lynhurtigt og diskuteres internt. Men det er også en sart organisme, hvor det kreative lag bliver udsat for pres. Hvis vi således får et system, hvor politikere eller andre går ind og styrer fra oven, så får de nok, hvad de beder om. Men det uforudsigelige ved (grund-) forskning, får sværere vilkår: Det, som politikerne ikke vidste de skulle bede om, får ikke plads".

Han er i den forstand meget skeptisk over for en eksternt domineret styrelse med reel magt:

"Det er krævende at være forsker og medlem af forskersamfundet. Adgangsbilletter til deltagelse i beslutninger på det niveau kræver et højt niveau af viden. Al respekt for dem, men jeg tror ikke, at ledere i industrien eller fra det offentlige har haft fingrene i substansen i den grad, som det kræves for at kunne tage indsigtsfulde beslutninger på universitetet", siger han.

Mens en industrileder nødvendigvis må være pengefikseret, så er forskernes indre motiver helt anderledes. For dem er skabelsesprocessen og status i forskerverdenen den centrale værdinorm. Og de indsigtsfulde i industrien kender godt universitetets kvaliteter:

"De er ikke så dumme. Haldor Topsøe kræver ikke af de hårde naturvidenskaber som fysikken, at vi uddanner kandidater, som er erhvervsrettede. De siger i stedet: 'Træk dem igennem en hård og grundlæggende uddannelse, hvor de lærer analyse, begreber og modeller, så skal vi nok finde anvendelse for deres kvalifikationer, når de kommer ud!..."

Reaktion: Pas din egen bananbutik

På DTU har de allerede fået, hvad politikerne nu søger kalkeret på andre universiteter: Bestyrelse med eksternt flertal og udpegede ledere. Men modellen bør ikke udbredes yderligere, advarer DTU'er

"Jeg er ikke i et øjeblik i tvivl om, at DTU skulle have et spark bagi. Når man kommer i en situation, hvor man er nødt til at reducere antallet af videnskabelige medarbejdere med 100 hvoraf en hel del er blevet fyret, så er man nødt til at gøre noget. Og selvkritisk set, så var vi også kommet ind i en stagnations-spiral, som var selvforstærkende. Der skulle noget radikalt til.

Men det betød altså ikke, at patentmedicinen bare skulle være at overføre magten til stærke ledere som man endda valgte blandt de samme, som har været med til at bringe DTU ind i stagnationen, sådan som man gjorde".

Lektor Ulrik Jørgensen er ansat på DTU - på institut for Produktion og Ledelse - og kendt som én af de mere åbne-hjertige og kritiske. Han var således meget kritisk, da DTU i december med hans egne ord "fik trukket nye styrelsesformer ned over hovedet af rektoratet i tæt samarbejde med forskningsministeren".

Ikke overraskende lægger han heller ikke fingrene imellem, når han vurderer, at erhvervsliv og politikere nu presser på for at andre universiteter skal overtage modellen:

"Der er ingen grund til at lægge skjul på, at vi har haft den mest demokratiske universitetslov, hvis man sammenligner med andre lande. Men det er som om, erhvervsliv og politikere nu vil have os i den modsatte grøft, hvor lederne gøres autonome, hvor dialog og akademisk kontrol er sat ud af spil".

Det er blevet en slagmark for 'ledelsesdogmer': "De overbyder jo nærmest hinanden i forslag om mere og mere ledelse uden at de har særlig indsigt i universitetets liv og sammensatte mekanisme, og uden at de faktiske ledelsesproblemer bliver analyseret. Det er blevet gratis at profilere sig på universiteternes bekostning."

Den dominerende norm

"Selvfølgelig skal universiteterne have samfundstilknytning - og gerne mere end i dag, hvor mange forskere forsøger at skjule sig for ikke at komme i søgelyset. Men det er ikke det samme som at de skal gøres mere erhvervs- eller industri-rettede. Flere erhvervskontrakter er ikke i sig selv et onde; det er de kun, hvis de får mulighed for at sætte dagsordenen - hvis de kan diktere, hvad der skal laves. Så bliver det markedet og stærke enkeltpersoner, og ikke den faglige dialog om hvor der er behov for udvikling af viden ..."

Han havde for nogle år siden en besynderlig oplevelse under en evaluering:

"Evalueringen blev forestået af nogle hard-core ingeniørforskere og de var meget skeptiske over for vores forskningsfelt - teknologivurdering. De syntes, det var noget langhåret noget, indtil vi fortalte, at vi faktisk hentede mange eksterne projektpenge hjem på området. Så vendte stemningen - og vi fik en positiv evaluering ..."

Det ser Ulrik Jørgensen som et godt billede på konsekvenserne, hvis økonomi eller erhvervsrelateret bliver målestokken og den dominerende norm. Så kommer det faglige eller kvaliteten i anden række, hvilket er helt i modstrid med forskersamfundets normer.

Hvor er det akademiske råd?

Afdemokratiseringen startede med universitetsloven fra 1993, som gav magt tilbage til de stærke ledere i toppen af systemet. Det betød for eksempel, at rektoratet og ledergruppen blev helt dominerende i Konsistorium på DTU. Det hed sig, at medlemmerne skulle være uafhængige, men reelt var der et kommandohieraki af institut- og sektorledere under rektoratet, som satte konsistorium ud af kraft, mener DTU-ektoren.

"I DTU-konstruktionen, som nu skal overføres til de andre universiteter, har bestyrelsen helt overtaget styringen, mens Konsistorium er sat helt uden for indflydelse. Hermed taber det faglige forskersamfund den sidste bastion, når der ikke findes et uafhængigt 'akademisk råd' ..."

Som én der levede med studenterop-røret, åbningen og demokratiseringen af universiteterne oplever han nu et yderligere tilbageslag, når han ser på koncentration af magten i hænderne på enkeltpersoner i DTU-modellen og på det, som politikerne lægger op til på de øvrige universiteter.

Han mener, at det er kendetegnende for de aktuelle ændringsforslag, at de afmonterer den faglige dialog, så den ikke kommer til at foregå et af de steder, hvor den burde foregå, nemlig i forskersamfundet.

"I den nye konstruktion har rektoratet - lidt vejledt af bestyrelsen med eksternt flertal - helt overtaget styringen, mens Konsistorium er sat helt uden for indflydelse. Hermed taber det faglige forsker-

samfund den sidste bastion, når der ikke findes et uafhængigt 'akademisk råd', som dels kan være et fagligt dialogforum, men også have en kritisk kontrol med, hvad der sker", siger han.

Det akademiske råd skal have reelle bemyndigelser til at godkende budget og regnskab:

"Der skal være et sted, hvor den faglige debat kan føres internt; ellers vil forskerne bruge kræfterne på at positionere sig i forhold til eksterne parter og lade den faglige udvikling på universiteterne i stikken ..."

Fem tilfældige personer udefra

Politikere og erhvervsliv foreslår en feudal hierarkisk ledelsesmodel, "en selv-supplerende kommandostruktur". Patentmedicin med stærke ledere udefra er som at tisse i bukserne, for hvad kvalificerer egentlig disse mennesker til at gå ind i styring af komplekse organisationer, spørger DTU-ektoren, der selv svarer:

"Næppe deres erfaring fra at de sidder i toppen af industrivirksomheder eller i (halv-) offentlige institutioner! Fem tilfældige personer udefra skal være garanter for 'samfundet', men universitetet er en særlig kultur med mange forskellige faglige områder og specialer, og de eksternt udpegede har ikke en chance for at forstå den kompleksitet.

Der er ingen garanti for, at lederne er fagligt kyndige, og med en sådan ledelsesmodel er vejen åben for tilfældige og fagligt skadelige politiske prioriteringer", siger han.

Ledelsens betydning på universitetet

Ulrik Jørgensen mener faktisk *ikke*, at en bestyrelse med eksternt flertal vil få særlig betydning: "På trods af vide be-føjelser, så må de holde sig til de store linier. Der er grænser for, hvad en bestyrelse kan gøre nedad. Mange af bestyrelsens medlemmer aner jo ikke ret meget om, hvad der foregår på institutionen". Foreløbig er der kun leveret en struktur:

"Ting tager tid på et universitet, men det tager ledelsestænkningen ikke hensyn til. DTU's rektorat har prøvet at leve op til det ved hu-hej-vilde-dyr at gennemføre en strukturomlægning af institutter på to måneder. Men at realisere den tager jo 2-3 år. Ledelsen har kun leveret en struktur, men om den kan føres ud i livet hænger på, om der er ressourcer, visioner og personer til at føre den ud i livet", siger han.

DTUs gamle problem - og det nye

"Misforstå mig ikke, ledelse er da nødvendig og vigtig. Det vigtige er, at der er dialog og at der er kontrolmekanismer, så alle ved, hvad der laves af prioriteringer og beslutninger. Men det virkelige problem opstår, hvis lederne pludselig bliver gjort enevældige og selvsupplerende. Så bliver det alt for afgørende, at det lige netop er de rigtige personer", siger Ulrik Jørgensen.

"Om man ansætter eller vælger ledere er for så vidt ligegyldigt. Man må også gerne tage én udefra. Det væsentlige er, hvem der skal gøre det. Og i mine øjne er det indlysende og nødvendigt, at det er de ansatte, som må tage det ansvar. I den forstand er jeg svoren tilhænger af selvstyret".

At passe sin egen bananbutik

For arbejdsvilkår og -miljø kan en topstyret ledelsesmodel have store konsekvenser. Den kan fratage folk lysten til at engagere sig.

"Hvis der tages beslutninger hen over hovedet på dig eller hvis du føler dig desavoueret, så vil nogle falde tilbage på at passe deres egen snævre bananbutik med skarpe grænser udadtil. Andre vil blive desillusionerede", siger lektoren.

"Hvis der tages beslutninger hen over hovedet på folk, så vil nogle falde tilbage på at passe deres egen snævre bananbutik med skarpe grænser udadtil. Andre vil blive desillusionerede"

"Forskning forudsætter tillid, og skabelsen af den er universitetets største problem, for forskning er en stærkt individualiseret og konkurrencebetonet karriere. Derfor er det helt afgørende, at du kan stole på dine omgivelser og at du har forståelsen for at trække på noget i fælles interesse".

jø

DTU skulle have et spark bagi. Efter den store ekspansion i 60'erne fik man problemer med at forny sig i forhold til de krav, som stilledes til ingeniørarbejdet. Det blev med tiden til den negative udviklingsspiral med fornyelses- og ledelsestiltag, der ikke var visionære nok og medførte en negativ forståelse i omverdenen. Den nye rabiate styrelsesmodel med magten placeret hos en eksternt domineret bestyrelse og med udpegede ledere blev derfor skabt i en slags frustration, som fik Forskningsministeren til at gribe til det letteste middel: Stærk ledelse.

Sådan lyder i korte træk Ulrik Jørgensen udlægning af DTU's historie. Men problemets rødder er ikke fjernet:

"De nye ledere - rektoratet og de udpegede institutledere - er i alt for høj grad en del af den samme tænkning, stammer fra den samme fastlåste lærergruppe, som var kørt fast i den negative udviklingsspiral med et ingeniørbillede og en institutonsidentitet, som er for tidlig. De er selv en del af stagnationen, og de har meget svært ved tænke sig ud over den baggrund. Nu har de fået mere magt, men ikke flere visioner ..."

Spillede selvstyret fallit?

Ulrik Jørgensen tager en dyb indånding, før han besvarer spørgsmålet, om selvstyret spillede fallit på DTU?

"Det spørgsmål har jeg da også stillet mig selv", siger han og fortsætter efter en tænkepause: "Selvstyret spillede ikke fallit. Man må se på de strukturelle vilkår for institutionen, og hvis der er lagt i kakkelovnen til stagnation, så bliver det selvforstærkende og gør selvstyret svagt, fordi valgmulighederne bliver færre. Det var, hvad der skete på DTU - og den stærke ledelse vil i øvrigt have det samme problem ..."

Han køber ikke uden videre argumentet med at en medarbejdervalgt ledelse er handlingslammet, når der skal tages radikale beslutninger: "Jeg har da selv været med til at reducere medarbejderstaben ved fyringer og at lukke institutter. F.eks. blev DTU's matematikinstitut sat under administration i 70'erne for at rette op på den manglende kvalitet i forskningen, hvorefter selvstyret blev givet tilbage og i dag er instituttet meget anerkendt ..."

jø

Vestager: Time out

"Debatten fremstår lidt som om, at hvis andre bare tager over i ledelsen, så skal alt nok blive godt. Det er en lidt imperialistisk logik, når erhvervslivet vil have universiteterne til at ligne dem selv. Men sagen er jo, at en ny ledelse står over for de samme problemer som nu ..."

Undervisningsminister **Margrethe Vestager (R)** oplever, at regeringspartneren S kører lidt ensidigt frem, og karakteriserer forskellen mellem hendes (R-) holdning og så det socialdemokratiske forslag til universitetsledelse sådan:

"Jeg er ikke sikker på, at der findes én ledelsesmodel. Opgaven er at klargøre, hvad det er for en ledelsesopgave, som universiteternes styreform skal håndtere. Nogle af de fremhævede 'svagheder' ved medarbejdervalgte ledere er altså også den models styrker! Og nogle af de fremhævede 'styrker' ved en eksternt ledelse er samtidig nogle af den models svagheder ..."

Forskning og undervisning

Undervisningsministeren advarer mod, at man uden videre sætter universiteternes tradition for demokrati over styr:

"Vi har en rummelig universitetslov, med

mange variationer. DTU-modellen er én måde at udfordre grænserne på, og det er måske den rigtige for DTU. Man derfra og så til at sige, at det også er den rigtige alle andre steder, er der langt. Vi er i det mindste nødt til at se, hvordan de nye ledelsesmodeller fungerer på DTU og DPU. Måske det kan give inspiration; men det er ikke der, vi er nu".

Hun anbefaler, at Folketinget giver sig tid til at overveje situationen:

"Når jeg foreslår en *time-out* i diskussionen er det ud fra formodningen om, at der ikke er én mirakelløsning for ledelsesformerne. Det betyder så at man - også internt på universitet - tager fat på debatten om universitetsledelse. Og det skal ikke bare handle om forskning, men også om ledelse af undervisningssiden ..."

Der hentydes dermed til, at debatten ikke alene handler om forskning, når **Forskningskommissionen** - som er forskningsminister Birte Weiss' gebet - i slutningen af september kommer med sin betænkning:

"På universiteterne står forskning og uddannelse i et gensidigt forhold til hinanden, og kommissionens anbefalinger skal da diskuteres i dette lys", slutter Vestager.

jø

Mistillid? Mistænkeliggørelse?

Dansk Industri, CO-metal og Socialdemokratiet er ivrige for at få ændret universiteternes ledelse og styring. Hvad har de gang i?

STEMNING

"Politikere og organisationer udtrykker, at de ikke har tilstrækkelig tillid til, hvad der foregår. Det er den overordnede argumentation, som tidligere er brugt som argument for, at universitetet skulle levere strategiplaner og senere udviklingskontrakter. Set fra min stol har universiteterne i betydelig grad levet op til kravene, men ønskerne om en anden ledelsesform bliver stadig bragt på banen", siger **dekan Niels Chr. Sidenius**. Dekanen fra samfundsvidenskab i Århus spurgte i en kronik de reformivrige, hvad der egentlig er problemet? (Politiken 9. juni).

"De har ikke fortalt, hvad der er problemet med den nuværende ledelse. Man kan kun gisne: Hvis der ligger en gennemarbejdet overvejelse bag, kan det være, at universitetet ikke er omstillingsberedt eller internationaliseret nok - men den opfattelse kan i mine øjne bero på, at der er bestemte områder (fx teknik og naturvidenskab) som har problemer med studentertilstrømningen og de beslutninger, det giver anledning til. Det har ikke noget at gøre med, om der er en valgt eller en udpeget ledelse", siger han.

"En anden forklaring kunne være, at de faktisk mener, at organisationsformen i private firmaer er overlegen. Det er da en diskussion værd, men så må de argumentere for det ..."

Skiftende grader af tillid

Fysikeren Benny Lautrup fra Niels Bohr Institutet forbinder de aktuelle angreb på universitetets selvstyre med universitetets traditionelle frie rolle i samfundet: "Universitetets forskerverden er måske én af de sidste institutioner med fri tanke og selvstændig styring. Og for staten er det måske slet ikke rart at have frie mennesker, som selv kan disponere inden for deres felt", spørger han polemisk.

Filosoffen Hans Fink gør opmærksom på, at der altid har været mistillid til universiteterne. Det er indbygget i systemet, at universitetet kæmper for så stor uafhængighed som muligt, mens staten skal føre kontrol og derfor pr. definition er skeptisk og ønsker indsigt og indflydelse.

Det er hans fornemmelse, at i den 30-årige periode hvor han har været ansat, at man nåede højdepunktet af mistillid i 70'erne og begyndelsen af 80'erne under Bertel Haarder. I begyndelsen af 90'erne under den første Nyrop-regering var der en positiv periode med Ole Vig Jensen

som undervisningsminister, hvor universitetet oplevede en af sine bedste perioder (med planen "Universiteter i vækst"). Det oplevede forskningsmiljøet som stor tillid og en håndsrekning fra statens side.

Bestemte interesser spiller på mistænkeliggørelse

De aktuelle krav om bestyrelser og eksternt udpegning af ledere ser Hans Fink ikke så meget som udtryk for en konkret kritik eller mistillid til universitetet. Han fortolker det mere som at der er nogle bestemte interesser i at ændre på universitetet, og de spiller på en mistænkeliggørelse:

"De lande, vi normalt sammenligner os med, har flere bevillinger til forskning. Men nogle stiller den forudsætning for flere bevillinger herhjemme, at man skal have 'sikkerhed' for, at universiteterne manøvrerer i en retning, som man ønsker - og det krav kommer i høj grad fra industrien og erhvervslivet. Snarere altså end at komme med konkret kritik, så vil man lave en slags handel: Hvis I får ekstra penge, så skal vi have noget til gengæld".

Politikerne vil have dimser

Politikerne har selvfølgelig ret til at spørge, om 'samfundet' får nok ud af forskningens penge, siger Lautrup:

"Men det er udtryk for manglende indsigt i forskningens væsen, når de vil lade penge styre forskningen. Politikere vil have synlige dimser, som kan produceres. Men de forstår ikke, at i forskerverden er penge ligegyldige; derimod er opdagelser og faglig anerkendelse alfa og omega".

Lautrup mener, at politikerne burde respektere forskningens forudsætninger noget mere:

"Nogle kræver forandring og ændringer på universitetet. Det lyder som om, vi sidder og sover - hvilket vi altså ikke gør. Men man må forstå, at forskningens mål er at finde varige træk ved naturbeskrivelsen, konstanter i modsætning til transienter. *Newtons love gælder altså stadig!* Og det desværre sådan, at ethvert ungt menneske starter forfra i et fag. Det er krævende, og der går nogen tid, før de kan gå videre og bruge det".

Kritik: Universiteter har forsømt visionerne

Universiteterne bliver beskyldt for at være for samfundsfjerne.

"Som én der levede med studenteroprøret er jeg faktisk enig", siger lektor

Ulrik Jørgensen, der er ansat på DTU. "Ikke forstået sådan, at universitet skal knytte sig tættere til erhvervslivet. Men universiteterne har forsømt en visionær del af samfundsdebatten, har ikke bidraget tilstrækkeligt aktivt til en dynamisk dialog på de forskellige fagområder. Her taler jeg ikke bare om teknisk videnskab eller naturvidenskab, men også på de andre områder".

Han mener, at universiteterne har et medansvar for den aktuelle mistillid og dermed også er et let offer for mistænkeliggørelse.

"Universitetet som institution er i krise, fordi visionerne mangler. Forskere og -lærere har i en længere periode været for passive, og når universitetet så bliver beskyldt for at være for 'samfundsfjernet', så har man reageret ved at trække sig tilbage i stedet for at vende skepsis' til dialog".

Og denne passivitet bliver endnu mere problematisk for universiteterne, når forskerne selv går ind på de andres tankegang, og gør mangel på 'ledelse' til *problemet*, for det er en unødigt forsimpning af en kompleks situation, mener Ulrik Jørgensen.

Jeg er forsker, ikke sælger

Fysikeren Benny Lautrup er godt træt af snakken om, at universiteterne skal blive bedre til at formidle:

"Det er udtryk for et ønske om, at vi skal ligne popkulturen, at man skal kunne 'zappe' sig til videnskab! Men det kræver noget af modtageren, og '80erne og '90erne var rig på bøger og artikler om videnskab. Vi har forsøgt at formidle, og jeg orker ikke længere at læse alle de forkromede og populariserede verdensforklaringer, som kom på mode i 90'erne", slutter Lautrup, der har skrevet om naturvidenskab i dagbladet Information igennem mange år.

"Nogle siger: Vi skal være bedre til at sælge os selv! Men jeg må svare: Jeg er fysiker, ikke sælger. Jeg kan ikke sælge en brugt bil, for jeg vil starte med at fortælle, hvad der er galt med den", siger Benny Lautrup. "Vi skal ikke gå på kompromis. Forskere står for fordybelse og konstanter, vi etablerer vedvarende viden. Og den viden vi har, tager forskersamfundet med sig og den forsvinder ikke bare. Det er vores kvalitet ...".

Forskersamfundet: Passivt? Afventende? Uenigt?

De er enige om to ting: Forskere har dårlig tid til at engagere sig i diskussionen om ledelse. Og universiteterne er ikke en folkesag, som kan mobilisere befolkningen eller politikerne

Universitetsverdenen blev i sommer sat under politisk pres, da der kom politiske forslag om en ny ledelsesstruktur med forbillede i det private erhvervsliv. Kun få indefra universitetsverdenen kom med protester eller modsvar. Og den passivitet har i hvert fald én god grund, forklarer de forskere, som FORSKERforum har talt med, samstemmende. **Handelshøjskolelektor Henrik Lando** kan få bred opbakning bag sin fortolkning:

"Vi er så presset på undervisning, administration og forskning i dagligdagen, at der ikke er tid til at sætte sig ind i og deltage i de mere principielle debatter om universiteternes fremtid. Vi er nødt til at løse de daglige arbejdsopgaver først, dvs. prioritere undervisningen og forskningen. De fleste menige forskere nøjes med at følge debatten på afstand og undre sig: "Vi har ikke tid til at engagere os nærmere i det. Måske havde vi en forpligtelse til at blande os, men i praksis gør vi os til *free-ridere*, som håber på, at andre forskere vil engagere sig på vores vegne ...".

Nye krav i en lind strøm

De, som har fingrene lidt nede i de administrative forhold, tilføjer et andet aspekt. Det formuleres sådan af **instituteder Hans Fink** fra filosofi i Århus:

"Universitetsverdenen er i baghjul, ja. Og det har da nogle gode forklaringer: Tiltag, ændringer og besparelser kommer jo i en lind strøm. Man skal stå tidligt op for at få overskud til at reagere offensivt. Rammebetingelserne skifter hele tiden, så det er svært at finde en rolig platform. Det er en catch-22, hvor politikerne bebrejder universiteterne, at de ikke selvstændigt og myndigt håndhæver selvstyret samtidig med, at ministeriet reelt undergraver universiteternes betingelser for det ...", forklarer Fink, der udbyder:

"Dels har staten med sine tiltag - ny bygningsleje, betaling af forbrugsskatter m.m. - undergravet vilkårene. Jeg er en stor tilhænger af taksameter-systemet, fordi det er et gennemskueligt system, men problemet er, hvis ministeriet hele tiden snyder på vægten ved at justere på systemet, så bevillingerne er for små".

Ikke en folkesag

Forskerne, som FORSKERforum har talt med, er enige om, at den politiske offentlighed er svær at nå. Det ikke er let at skabe bred opmærksomhed og sympati for universiteter og forskning. Det bliver aldrig en "folkesag", som **samfundsvidenskabsdekan Sidenius** fra Århus påpeger:

"Du kan aldrig skabe forudsætninger, som betyder, at politikerne ikke vil røre ved universiteternes autonomi. Men universite-

terne må argumentere for at bevare deres ideelle situation i samfundet. Vi må søge at præcisere vores rolle og situation for at komme ud af forsvarspositionen", siger Sidenius, der dog skynder sig at tilføje en advarsel: "Men på den anden side betyder det ikke, at vi skal føle os presset til at gøre alt muligt for at vise, at vi lever op til de stillede krav. Vi skal for eksempel ikke begynde at konstruere alle mulige forslag til ledelsesformer ..."

Fysikeren Benny Lautrup bebrejder ikke befolkningen, nærmere politikerne: "Forskning er ikke folkelig; det er opera heller ikke. Forskning er også vanskelig og kræver tid. Uden viden kan man ikke deltage i det faglige. Man kan ikke diskutere kinesisk grammatik uden at kunne kinesisk. Og de forudsætninger burde politikerne respektere".

Ikke vant til irrationelle beslutningsveje

Instituteder Peter Lotz har sin forklaring på forskersamfundets passivitet. Forskerverdenen er en kultur med sin egen rationalitet, sine egne værdier og regler for en debat:

"Forskersamfunde er et rationelt, et fornuftsmæssigt system. Akademikere stiller gerne op i en diskussion, hvis vi mødes med kritik. Men vi er opdraget i en tradition, hvor man forventer at få præsenteret klare argumenter for, hvorfor ændringer er nødvendige. Indtil da ser vi ikke nogen grund til at reagere", siger institutederen fra HH-virksomhedsøkonomi. Han antyder, at de politiske oplæg indtil nu ikke har præsenteret argumenter, som forskersamfundet kunne diskutere:

"Den rationelle 'opdragelse' gør, at vi slet ikke forstår, hvis beslutninger ikke træffes efter fornuftsmæssige processer, og vi har samtidig svært ved at tro, at beslutninger ikke kan træffes af folk, som ikke er velinformerede og kompetente. Vi tillægger det politiske system mere viden og fornuft end det måske har.

Vi er ikke vant til mere irrationelle beslutningsveje eller lobbyarbejde, for den sags skyld. Og i den aktuelle situation forstår vi nok ikke, hvorfor dagsordenen er så vigtig for politikerne ..."

Det var den samme "rationalitet", som dekan Sidenius efterlyste i sommer, da han spurgte politikere, fagbevægelse og erhvervsliv: Hvad er problemet? (*Politikens kronik 9. juli*).

Sidenius: Det aktive selvstyres dage er slut

På spørgsmålet om universitetet - forskersamfundet - vil kunne væge sig mod udefrakommende krav om et indskrænket selv-

styre, svarer dekan Sidenius:

"Selv om universitetet har en betydelig autonomi, så er det klart, at vi er underlagt nogle ministerier. I mange tilfælde er det imidlertid ikke afgjort, hvordan sager skal håndteres. Det betyder, at der kan være forskellige former på de enkelte universiteter", siger han og tilføjer en anden vigtig grund til, at der endnu ikke er kommet en modbølge fra forskerverdenen:

"Men man kommer heller ikke udenom, at universitetsbefolkningens syn også har ændret sig. De dage er forbi, hvor der var stor mødeaktivitet, diskussionslyst og indtryk af, at man deltog i et aktivt selvstyre. Der er mere magt hos de valgte ledere. Og nok især blandt yngre ansatte er der en problematisering af styrelsesformen, herunder de valgte ledere som den eneste mulige form".

Rektorkollegiet bør gøre som KL

Rektorkollegiets formand, RUC-rector Henrik Toft, var i pressen med protester, da Socialdemokratiet i juni fremkom med deres radikale ledelsesforslag. Men institutleder Hans Fink mener, at universiteternes formelle interessevaretagere, Rektorkollegiet, gerne kunne være mere offensivt og klarere udtrykke universiteternes egne visioner:

"Rektorkollegiet har allerede protesteret, men man kunne måske ønske sig, at de opførte sig lidt mere som Kommunernes Landsforening, der kan have selvstændige krav og ønsker til staten ...", siger han, men gør samtidig opmærksom på, at de samme universiteter har vanskeligt ved at optræde samlet, fordi de spilles ud mod hinanden.

Talsmænd efterlyses

HH-instituteder Peter Lotz har en efterlysning: "Forskersamfundet har ikke nogle rigtige talsmænd, som fortæller offentligheden og politikerne om vigtigheden af at have frie og uafhængige forskere og universiteter. Vi har nok interesseorganisationer, men deres primære opgave er at tage sig af løn- og arbejdsforhold. Men vi har ikke gode lobbyistster, som tydeligt markerer forskersamfundets interesser. Vi er meget uorganiserede på den front ..."

Hans Fink fortolker ikke forskersamfundets afvendende holdning helt så negativt:

"Lad os nu se, hvad der sker. Dels har undervisningsminister Vestager jo udtrykt sig meget reserveret om reformforslagene. Og dels så er forslagene (fra Dansk Industri og Socialdemokratiet) så nye, at forskersamfundet knap kender dem. Men hvis de får en radikal udformning, så skal protesterne nok komme ..."

Ubehagelig læsning

Af forskningsprofessor **OLE LANGE**,
medl. af konsistorium, Handelshøjskolen i København.

Lad det være sagt straks: Først denne bogs titel - **Magten og universitetet** - er præcis. Magten over universiteterne er, hvad det handler om i disse år, hvor det kollegialt-demokratisk funderede selvstyre er under angreb, måske endda under afvikling. Dernæst, dette er en meget nødvendig og god bog for kernelæserne af FORSKERforum - *hvor forfatteren er journalist/redaktionssekretær* - men det er også en meget ubehagelig, ja til tider deprimerende bog.

Nødvendig og god fordi den opsummer problemerne for det moderne universitet, der er trængt i defensiven mellem krav fra det omgivende samfund, især politikere og erhvervsliv, om masseproduktion af kandidater, og om anvendelsesorienteret forskning. Skatteyderne og erhvervslivet skal ha' noget for pengene, lyder kravet, selv om pengene til universitets- og forskningssektoren er for små fra både politikere og erhvervsliv sammenlignet med andre veludviklede lande.

Meget for pengene får de, men de ved det ikke. Desværre. Netop offentliggjorte OECD-tal for forskningseffektiviteten i forskellige lande (fra EU-kommissionen) viser, at danske forskere er på førstepladsen, når det gælder den vigtigste indikator for produktionen (:Antallet af citerede forskningsartikler pr. 1. million indbygger). I den samlede score ligger Danmark øverst efterfulgt af Holland, Storbritannien, USA og Japan og langt over gennemsnittet.

Den placering er så meget mere bemærkelsesværdig, som indsatsen af offentlige midler i forskning er langt mindre end gennemsnittet for de undersøgte lande (målt i forhold til både bruttonationalprodukt og offentlige udgifter).

Bogen er ubehagelig læsning, men lærerig fordi den kortlægger ned i detaljer, hvorledes et demokratisk-kollegialt funderet styre på en enkelt institution, Danmarks Tekniske Universitet, blev manipuleret bort af en alliance mellem DTUs topledelse med en gammel rektor i spidsen og bureaukraterne i Forskningsministeriet med udnyttelse af en undtagelsesparagraf i Universitetsloven. Ubehageligt, ja deprimerende, er også at se, hvor sløve og passive hovedparten af DTUs ansatte var i forsvaret for de rettigheder, som Universitetsloven gav dem. De rettigheder er nu kraftigt beskåret med det nye styre bestående af en bestyrelse med eksternt flertal, der udpeger rektor og ledere.

Den 112 sider store bog er opdelt i tre hoveddele. Et indledende essay om det korporative universitet, hvis uafhængig-

hed og forskere er under pres udefra. Derefter følger et mindre essay om den instrumentaliserede forskning, der fører til politisering af videnskaben.

Den sidste halvdel af bogen er en detaljeret gennemgang og analyse af forløbet på og omkring DTU i forskellige faser med en række delkonklusioner. En del af dette stof er tidligere offentliggjort i Forskerforum.

Her står magt og demokrati konfronteret i en konkret case. Aktørerne i dette spil er på den ene side konsistorium og de valgte organer, som fremstår alt for passive, og på den anden, meget aktive side en stærk og manipulerende rektor Hans Peder Jensen, (der som mangeårig leder af et nødlidende DTU burde være kasseret og utroværdig!) Men han er i alliance med Forskningsministeriets daværende departementschef, den gamle Venstre-mand Knud Larsen og Birte Weiss som forskningsminister. Bag dem anes i kulissen de øvrige interessenter i spillet, politikerne i Socialdemokratiet og de borgerlige (de Radikale undtaget), erhvervsorganisationer, dele af fagbevægelsen

Den konkrete case demonstrerer, hvorledes korridorpolitik, lobbyvirksomhed og magt koncentreret omkring enkeltpersoner kan udmanøvrere og vinde over demokratisk-kollegiale organer. Med påberåbelse af hensyn til påstået - men udokumenteret - effektivitet, hvis en virksomhedsmodel bliver styreform på universiteter. (Ikke alle erfaringer fra dansk erhvervsliv taler til gunst for en sådan styreform. Heller ikke en Dandy-sag, når det gælder forskningsfriheden!)

Bogen kommer på et godt tidspunkt. LO er i uheldig alliance med Dansk Industri i denne sag, og Socialdemokratiet har hjernedødt spillet ud med sine lige så restriktive forslag til en revision af Universitetsloven: Al magt til eksterne bestyrelser fra erhvervslivet og ud med det kollegiale-demokratiske funderede selvstyre.

Forskningskommissionen kommer med sin beretning om kort tid, som man næppe skal vente sig for meget af. Senere på efteråret er der valg til de styrende organer på universiteterne, og inden for de næste seks måneder er der det store valg til Folketinget.

Det gør denne bog til ekstra nødvendig læsning. Måtte den få forskersamfundet til at vågne op. I tide.

Jørgen Øllgaard: Magten og universitetet.
112 s. FORSKERforum-ekstra.
2001.08.23 99 kr.
Bestilling: fofo@inet.uni2.dk

Causerier

"Danmark er nok et af de lande, hvor den politiske interesse for forskning er mindst. Medlemskab af Folketingets forskningsudvalg hører til de mindst eftertragtede poster ..."

Sådan lyder Per Grønborgs beskrivelse af, at der ikke er stemmer i forskning. Grønborg har i 40 år været statslig embedsmand, tilknyttet det forskningsrådgivende system, senest Statens Teknisk-videnskabelige Forskningsråd. Hans karakteristisk af politikerne er ikke positiv, og det kan kaldes modigt og i hvert fald præget af frustration. Han advokerer for forskningen, og kan oprigtigt ikke forstå den politiske nedprioritering, som sker i disse år - hverken af universiteterne eller af forskningsrådene.

Grønborg har samlet sine personlige tanker om forskning og forskningspolitik i en bog, "om overordnede beslutninger om forskningens forhold, om de forskere som anvender ressourcerne, og om de institutionerne der skaber rammerne". Bogens centrale budskab skulle (ifølge pressematerialet) være, at dansk forskningspolitik ville opnå klarhed og forenkling, hvis "man" (*forfatterens udtryk!*) konsekvent angreb beslutningsprocesserne omkring forskningsfinansiering ved at spørge: **Hvad er det, vi vil opnå: Er det ny grundviden? Eller er det resultater, som kan bruges?**

Det kunne være en præcis messe værd. Mellem linierne tegner der sig - inspireret af tidl. forskningsdirektør Olesen Larsen - markante personlige holdninger. Grønborg har spændende iagttagelser, men

Universiteter og jyske motorveje

Af JOHN E. ANDERSEN, universitetslærer på distance

UNIVERS

Forleden var jeg i bad - i Sorø. Egentlig var jeg ikke kommet for at gå i bad, men for at diskutere - "det moderne universitet" som var årets tema på undervisningsministerens traditionelle sommermøde. Det foregår i stærkt stimulerende omgivelser, med Højskolesangbogen og klaverledsagelse, på Sorø Akademi hvor der er en aura og udsigt som er ren dansk guldalder. Nu er der som bekendt også en Tugt-, Rasp- og Forbedringshusside ved guldalderen, og på Sorø mødet består den i at man indkvarteres i alumnernes kamre på hårde, smalle brikse med baderum og toilet jenseits des Ganges.

Derfor var jeg havnet i bad med en mig umiddelbart ubekendt herre. Mon ikke det er de færreste der er helt fortrolig med takt- og tonereglerne i den situation: smalltalk med fremmed mand i bad. Jeg lagde lidt frisk ud:

- "Hvor er du så fra?"

- "Fra Randers" lød det noget lakoniske svar. Nu er det meget lang tid siden jeg har været i Randers, og selv efter at Odense Universitet har slået sig ned i et par jyske byer er der vel endnu ikke kommet universitet til Randers. Den venlige mand har sikkert bemærket at jeg var i stærk vildrede for han tilføjede

- "Ja, og fra Folketinget".

Yes, det var min dag. Tænk at stå der på lige fod og kunne tale, i bogstaveligste forstand uden omsvøb, med en af Danmarks mest magtfulde uddannelsespolitikere.

Allerede ved tandbørstningen var jeg blevet meget klogere. Hans opfattelse af universiteterne og de ansatte var nemlig helt klar: Der mangler altid penge hvis forskningen og især naturvidenskaben skal overleve. De penge skal politikerne levere - uden at stille spørgsmål om hvad de sidste penge blev brugt til og uden at stille krav til universiteterne. Når pengene er leveret skal politikerne helst blande sig udenom - ellers går det bare galt. Ledelse er et ord vi på universitetet ikke bryder os om, men skal det være, så skal vi nok lede os selv. I det hele taget er det der foregår på et universitet for indviklet til politikere, der bare skal koncentrere sig om at levere pengene til vækst helst i brede flerårsforlig.

Selv om jeg stod der med tandbørsten, havde jeg åndsnaerværelse nok til at forstå at disse i og for sig sympatiske synspunkter nok var en venlig jysk måde at sige "elfenbenstårn og åndshovmod" på. Og da jeg lige havde skyllet og slået koldt vand i blodet, måtte jeg give manden ret. Det ville nok være svært at overbevise vælgerne i Randers om at skattenedsættelser, ældrepleje, hurtigere hofteoperationer og de sidste jyske motorveje alle kommer bagerst i køen når universiteterne kræver penge.

Hvad skulle jeg sige? Bare AC's formand havde været til stede, så kunne han have slået i håndvasken, men det er lang tid siden nogen har hørt noget fra ham. Måske er han meldt savnet. Han var i hvert fald ikke til Sorø møde.

Jeg erklærede at jeg sådan set godt forstod at det er svært at være politiker.

Min badeven kunne på sin side godt se at det måske er endnu sværere at være universitetsansat. Vi var på smukkeste vis ved at følge den rettesnor som Peter Sandøe gav naturvidenskabelige forskere i Sorø: En bedre dialog mellem forskere og samfundet kræver ikke bare mere information, mere viden, men derimod selvrefleksion og fokus også på universitetets eget værdigrundlag.

På vej ud af badet fortalte politikerens at han var medforfatter til et debatoplæg om universiteter i videnssamfundet hvor han havde meldt klart ud at højere uddannelse skal være for de mange, at den skal bygge på demokrati, forskningsfrihed, og uafhængighed, og at den også skal være gratis. Da var jeg lige ved at tilbyde manden penge sådan helt uden betingelser, men så ringede klokken og vi skulle hen og synge den kendte morgensang af B. S. Ingemann som en af mine kolleger med sans for situationens alvor straks omdøbte til "I alle de rigere lande".

jo

han causerer med så mange ærinder, at indtrykket er ufokuseret og sløret.

Læseren får ikke basis i en præcis karakteristisk af, hvad systemet gør og ikke gør i dag. Han afstår fra at redegøre for forskningens faktiske finansiering (*går flere og flere statspenge uden om de faglige organer?*), for den formelle og reelle politik (*er der overensstemmelse mellem snak og realitet?*), for de åbne og skjulte beslutningsprocesser (*hvordan sker forskningsprioriteringer egentlig i praksis?*) o.lign.- emner, som embedsmanden må have særlige forudsætninger for at give indblik i.

Grønborg bevæger sig ind på politologiens felt, når han påstår, at politikerne bestiller bestemt forskning, som skal understøtte deres egne interesser, og at det er fristende for forskere til at være "følgagtige". Han fortæller bare ikke, *hvor* den slags foregår.

Patentloven beskyldes for at være en latent trussel mod samarbejdet mellem forskning og erhvervsliv. Men *hvordan* var den politiske proces bag en så tosset lovgivning?

Der er også problemer med dansk "konsensusorientering", men det fortæles ikke, hvem der skal overtage styringen.

Er det politikerne eller forskningssystemet, som er i krise?

Per Grønborg: Forskning i et lille land
(143 s. Forskningsstyrelsen, juni 2001)

Lille ordbog

- ved semesterstart. Universitetsverdenens forkortelser, fagbegreber og koder, iht. *Den Almindelige Mening*

Adgangsbegrænsning:

Mekanisme som i sin tidlige fase blev den brugt til at få studenterne afvist fra de fag, som de helst ville studere. Nu betyder a.b. at mere standsmæssige uddannelser (læge- og dyrlæge m.m.) og eksotiske uddannelser (antropologi, sociologi m.m.) stiller så høje adgangskrav, at kun børn med akademiske forældre kan komme ind.

Bachelor:

Et studium på tre år, som gør de studerende mellemkloge men ikke for kloge, hvilket skulle gøre dem mere velegnede for erhvervslevet. Hverken erhvervslevet eller studenterne har forstået fidusen.

Evaluering:

Et spørgeskema til studenterne, som udleveres efter et undervisningsforløb, hvor de skal give karakterer til lærerens præstation. Bagefter forsvinder papiret.

Forelæsning:

En yndet kommunikationsform for universitetslærere, fordi den garanterer, at ingen afbryder deres talestrøm eller siger dem imod.

Forskningsfrihed:

Betyder, at staten betaler universitetslæreren for selv om at bestemme, om han vil forske eller lade være. Se: Nulforsker

Forskningsråd:

Instans, som alle søger hos, men kun få opnår støtte fra. Støtten bruges af universitetslærere til at købe sig undervisnings-fri.

Konfrontationstimer:

De timer pr. uge, hvor universitetslæreren er absolut tvunget til at møde studenter.

Medarbejderdemokrati:

Betyder, at de ansatte er med til at vælge deres ledere: Rektor, dekaner og institutledere. Det betyder, at de vælger nogle, som helst ikke skal være klogere end dem selv.

Meritering:

Fint ord for, at en universitetslærer løbende skal sørge for at få papir på, at han bliver klogere. Med doktorafhandlingen kan universitetslæreren fx. blive den klogeste på noget fuldstændig inferiørt, som ikke interesserer den virkelige verden en hujende fis.

Nepotisme:

Betyder, at universitetet er et godt sted for lærerne at få ansat familiemedlemmer eller meningsfæller.

Nobelpris:

Den mest attråede videnskabspris. Da forskeres sociale struktur er domineret af konkurrence og status er prisen den ultimative anerkendelse. Derfor venter mange forskere ved telefonen i den periode, hvor den svenske komite foretager deres udvælgelse.

Nulforsker:

Kælenavn for en universitetslærer.

Projektbaseret:

En langhåret undervisningsform, som fritager såvel studenten som læreren for et individuelt ansvar.

Publikationsliste:

En opregning af, hvad en forsker har fået trykt af bøger og artikler. Listen trykkes op i universitets årbog, så der kan henvises til, at universitetet skam holder øje med sine ansatte ("forskningsvogtning"), når nogle påpeger, at mange slet ikke laver noget.

Ranking:

Sammenlignende karaktergivning af forskellige fag på universiteterne, som ideelt fortæller om de få gode steder, hvor alle studenterne burde gå hen. Administrativt kan man dernæst udsulte eller lukke alle de andre steder.

Stillingsstruktur:

En hakkeorden for universitetslærere: Professorer, lektorer, adjunkter, ph.d.-stipendiater. Formelt udtryk for forskellige grader af klogskab, dog påstår ældre lektorer hårdnakket, at de er 'professorable', men bare ikke har fået titlen, fordi staten ikke vil betale dem en højere løn.

STÅ-produktion:

Ingen kan huske, hvorfor det hedder sådan, men det er et mål som udløser økonomisk belønning pr. student, der gennemfører en eksamen. Fungerer i praksis som kvalitetsmål: Hvis for få studenter gennemfører eksamen, er studiet for svært og eksamenskravene skal sænkes.

Taksametersystem:

Udtrykker hvordan politikerne ønsker at parkere en ungdomsårgang. Aktuelt er målsætningen, at 50 pct. af de unge have en videregående uddannelse, helst på de omkostningslette masseuddannelser på universiteterne. Se: Adgangsbegrænsning.

Træffetid:

Skilt på universitetslærerens kontordør, som fortæller, hvornår han ikke ligger derhjemme på divaneren.